

Regionalnost kao značajka hrvatske dječje književnosti te analiza slavonskog poetskog modela

Risek, Klaudija

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:984126>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj
Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Klaudija Risek

**Regionalnost kao značajka hrvatske dječje
književnosti te analiza slavonskog poetskog modela**

Diplomski rad

Zadar, 2021.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj
Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

**Regionalnost kao značajka hrvatske dječje književnosti te analiza
slavonskog poetskog modela**

Diplomski rad

Student/ica:

Klaudija Risek

Mentor/ica:

Izv.prof.dr.sc. Katarina Ivon

Zadar, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Klaudija Risek**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Regionalnost kao značajka hrvatske dječje književnosti te analiza slavonskog poetskog modela** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 27. listopada 2021.

Regionalnost kao značajka hrvatske dječje književnosti te analiza slavonskog poetskog modela

SAŽETAK

Regionalnost se u hrvatskoj dječjoj književnosti može uočiti u mnogim žanrovima pa je tako možemo vidjeti u prozi, poeziji, priči i slikovnici. U tom smislu razlikujemo pet regionalnih poetskih modela od kojih svaki opisuje posebne regije, a odlikuju ga autori koji su najčešće uz taj kraj vezani ili su u njemu odrasli pa ga, kako bi se približili djetetu, opisuju u svojim djelima. Svi poetski modeli opisani su i predstavljeni sa svojim autorima i njihovim djelima, a poseban osvrt stavlja se na slavonski poetski model s njegovim autorima i djelima u kojima je regionalnost najznačajnije izražena i vidljiva. Kao posebna poglavlja opisane su regionalne i slavonske regionalne priče, slikovnice te poezija.

Ključne riječi: regionalnost, regionalni poetski modeli, slavonski poetski model, regionalna poezija, regionalna priča, regionalna slikovnica

Regionality as a feature of Croatian children's literature and analysis of the Slavonian poetic model

SUMMARY

Regionality can be seen in Croatian children's literature in many genres so we can see it in prose, poetry, stories and picture books. In this sense, we distinguish five regional poetic models, each of which describes specific regions, and is characterized by authors who are most often associated with that area or grew up in it, so in order to get closer to the child, they describe it in their works. All poetic models are described and presented with their authors and their works, and special attention is paid to the Slavonian poetic model with its authors and works in which regionality is most significantly expressed and visible. Regional and Slavonian regional stories, picture books and poetry are described as separate chapters.

Keywords: regionalism, regional poetic models, Slavonian poetic model, regional poetry, regional story, regional picture book

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. Regionalnost kao značajka hrvatske dječje književnosti.....	2
2.1. Dalmatinski poetski model.....	4
2.1.1. Nikola Pulić, <i>Krkom Uzvodno</i>	6
2.1.2. Matko Marušić, <i>Snijeg u Splitu</i>	7
2.2. Istarsko primorski poetski model.....	8
2.2.1. Vladimir Nazor, <i>Istarske priče</i>	9
2.2.2. Tihomir Horvat, <i>Muki – djetinjstvo Ivana Zajca</i>	10
2.3. Lički poetski model.....	11
2.3.1. Jure Turić, <i>Pastrva</i>	12
2.3.2. Mile Budak, <i>Opanci dida Vidurine</i>	13
2.4. Zagorsko – međimursko – podravski poetski model.....	14
2.4.1. Blanka Dovjak-Matković, <i>Zagrebačka priča</i>	15
2.4.2. Sunčana Škrinjarić, <i>Ulica predaka</i>	16
2.5. Regionalna dječja poezija.....	17
2.6. Regionalna dječja priča.....	19
2.7. Regionalna dječja slikovnica.....	21
3. Analiza slavonskog poetskog modela.....	23
3.1. Slavonska regionalna proza.....	26
3.1.1. Jagoda Truhelka, <i>Zlatni danci</i>	26
3.1.2. Zlata Kolarić-Kišur, <i>Moja zlatna dolina</i>	27
3.1.3. Pavao Pavličić, <i>Mjesto u srcu</i>	29
3.1.4. Tito Bilopavlović, <i>Paunaš</i>	30
3.1.5. Zdenka Marković, <i>Prozori moga djetinjstva</i>	31
3.1.6. Anto Gardaš, <i>Duh u močvari</i>	33
3.1.7. Ruška Stojanović – Nikolašević, <i>Anina druga mama</i>	34
3.1.8. Miro Gavran, <i>Kako smo lomili noge</i>	35
3.1.9. Stjepan Tomaš, <i>Mali ratni dnevnik</i>	36
3.2. Slavonska regionalna poezija.....	37
3.3. Slavonska regionalna priča.....	38
3.4. Slavonska regionalna slikovnica.....	41

4. ZAKLJUČAK	45
5. LITERATURA	46
6. BIBLIOGRAFIJA	48
7. ŽIVOTOPIS	49

1. UVOD

Regionalnost se u hrvatskoj dječjoj književnosti sada, ali i kroz povijest, nerijetko realizirala u svim književnim vrstama čiju je raznolikost velikim dijelom uvjetovao prostor.

Kada govorimo o hrvatskoj dječjoj književnosti Ivon i Vrcić-Mataija (2019) razlikuju pet poetskih modela uvjetovanih prostorom, a to su dalmatinski, istarsko-primorski, lički, zagorsko-međimursko-podravski i slavonski poetski model. U sklopu svakog modela prvenstveno će biti analizirani prozni pisci sa svojim djelima te nakon toga regionalne priče, slikovnice i poezija s autorima za čija se djela, nakon opsežne analize, pokazalo da najbolje predstavljaju navedene modele.

Dalmatinski poetski model obuhvaća pisce i djela koji tematiziraju prostor Dalmacije, a tipični su predstavnici Nikola Pulić i Matko Marušić čija će djela biti analizirana kao najvjerniji pokazatelji regionalnih obilježja dalmatinskog područja. Istarsko-primorski poetski model specifičan je zbog povijesti Istre koja je vrlo bogata, a u dječjoj se književnosti najviše oslanja na predaje i bajke. Ovaj model obuhvaća prostor Istre i Hrvatskog primorja, a prozna djela koja ga najbolje prostorno i kulturno opisuju su ona Vladimira Nazora i Tihomira Horvata. Lički poetski model obuhvaća prostor Like i Gorskog kotara kome se mnogi, barem u fikciji, često vraćaju jer ga nikada nisu zaboravili. O Lici su u svojoj prozi pisali Jure Turić i Mile Budak opisujući ličke krajolike, ali i mentalitet tamošnjih ljudi. Zagorsko-međimursko-podravski poetski model se, osim prostorom, definira i kajkavskim narječjem, a najbolji prozni predstavnici ovog modela su Blanka Dovjak-Matković i Sunčana Škrinjarić koje nam donose dva atipična romana za djecu koja opisuju ne baš sretna djetinjstva, a radnja im je smještena u glavnom gradu u razdoblju između dva svjetska rata.

Slavonski poetski model u ovom će radu biti najopsežnije analiziran s mnogim autorima i djelima regionalne slavonske proze, poezije, priče i slikovnice. Autori proznih djela koja su odabrana za analizu, a donose najopsežnije opise slavonskih gradova, sela, ljudi i običaja su ona Jagode Truhelke, Zlate Kolarić-Kišur, Pavla Pavličića, Tite Bilopavlovića, Zdenke Marković, Ante Gardaša, Ruške Stojanović-Nikolašević, Mire Gavrana i Stjepana Tomaša. Osim proze analizirat će se i slavonska regionalna poezija, priča i slikovnica autora usko vezanih uz Slavoniju što im omogućuje da čitateljima prenesu dio slavonskog prostora, kulture i običaja ljudi.

2. REGIONALNOST U HRVATSKOJ DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI

Pojam regionalne književnosti često se dovodi u vezu sa pojmom zavičajne književnosti pri čemu Joža Pogačnik između ta dva pojma stavlja znak jednakosti dok drugi autori regionalnost smatraju nadređenim pojmom zavičajnosti. (Majdenić, 2013) U *Rječniku hrvatskoga jezika* (2000) regionalizam je opisan kao književno isticanje lokalnih značajki u umjetničkom djelu, a zavičajnost kao svojstvo zavičajnog.

Kada govorimo o regionalnosti kao ključnu kategoriju valja istaknuti prostor. Prema Brešiću (2004) upravo je prostor uvjetovao disperziju karaktera književnosti u Hrvatskoj zbog toga što su mnoge regije kroz povijest bile pod kulturološkim krugovima koji su dominirali poput romanskog i germanskog. Prostor se također pokazao i kao faktor desimilacije tj. asimilacije što je vidljivo u ispreplitanju raznih kulturnih i tradicijskih modela u nacionalno cjelovitom području.

Hrvatski je regionalizam bio najglasniji za najtežih i najmračnijih godina svjetskoga rata te kao takav razvio kult individualizma, obitelji, ličnosti i kraja. Brešić (2004) objašnjava kako zametak hrvatskog regionalističkog pokreta pada u vrijeme Matoševa povratka u domovinu i odmora u Zagorju gdje odmara od malograđanske, štukature kulture. 1914. godine u DHD regionalisti su već najizrazitija skupina zbog čega Hrvatska mlada lirika nosi regionalistički pečat, a povod samostalnog istupanja bio je dužan pietet prema mrtvom Matošu. No tek pojavom almanaha "*Grič*" označena je prva manifestacija organiziranog književnog regionalizma, a regionalistima se više ne smatraju samo kajkavci, već i čakavci i štokavci koji u svojim djelima donose „dušu svoga kraja“ iako se ne služe svojim lokalnim govorom.

Marušić (2012) objašnjava kako, što se tiče zavičajnosti, uglavnom isto vrijedi i za onu u književnosti za djecu kao i za onu u književnosti za odrasle, ali i kako je dječja književnost, po tom pitanju, osjetljivija i važnija jer vezuje ljubav prema zavičaju s ljubavlju kulture i povijesti tog zavičaja. Hranjec (2006) objašnjava kako je sva književnost više-manje regionalna te da će svaki književnik, barem dijelom, svoje nadahnuće tražiti u djetinjstvu. Ta je pojava posebno vidljiva u dječjoj književnosti zbog toga što mnogi autori otputuju u svoj zavičaj i djetinjstvo sa željom da se sto bolje približe djetetu. U dječjoj su se književnosti zavičajne teme u „povijesnom slijedu nerijetko realizirale u svim književnim vrstama kao prostor traganja i povratka, mjesto njegovanja zavičajnog jezika, kao spona s mitskim izvorima i utočištem kojemu književnici, s obiljem emocionalne privrženosti pribjegavaju, baštineći u njima dio svoje povijesti, kulture i identiteta.“ (Vrcić-Matajta i Troha 2016: 132) „Svatko od nas je u ranome djetinjstvu, ponajprije u okrilju obitelji, a zatim u široj zajednici razvio vlastiti odnos

prema zavičaju. Za jedne je zavičaj mjesto rođenja i odrastanja vezano za zemljopisno podrijetlo. Za druge, zavičaj je mjesto sigurnosti koje ne treba napuštati, treći pak smatraju da je najvrjedniji emocionalni, unutrašnji zavičaj kojega gradimo tijekom cijeloga života. Bez obzira na to kojem se stajalištu priklanjamo, zajedničko im je obilježje da je zavičaj čvrsta točka koja nam služi poput orijenta na životnim putovanjima. Zavičaj je ishodište i mjesto povratka; zavičaj koji nosimo u sebi daje smisao onome što činimo.“ (Halačev 2013: 19)

Kako bismo mogli opisati sam utjecaj regionalnosti na dječju književnost prvenstveno moramo opisati utjecaj zavičaja na samo djetinjstvo jer se svaki pisac, želeći se približiti djetetu, i sam vraća u svoje djetinjstvo. „Djetinjstvo je životno razdoblje u kojem je pojedinac blisko povezan s članovima obitelji, ali isto tako i razdoblje kada sve svjesnije uranja u širu društvenu okolinu u kojoj se nalazi, prvenstveno zavičajnu.“ (Kos-Lajtman, 2011: 54) Upravo zbog toga nije slučajnost da su teme djetinjstva i zavičaja najčešće usko povezane. Hranjec (2006) prema Kos-Lajtman (2011) izdvaja dva tipa zavičajnih kompleksa, a to su ruralni i urbani. Svaki od njih, osim temeljnih prostornih obilježja, podrazumijeva i karakterističan način života, svjetonazor, sustav vrijednosti, osobe i jezik. Iz svega navedenog je vidljivo da je upravo djetinjstvo zbog svojih specifičnosti neiscrpan izvor emocija i promišljanja u kasnijoj dobi što ga često čini polazištem književnog oblikovanja. Ono je ishodište kojemu se pojedinac u životu često vraća na razne načine, iz različitih razloga i to obično u trenutcima pojačanih emocija i prijelomnih događaja (preseljenje, vjenčanja, rođendana, smrti članova obitelji, bolesti itd.) djetinjstvo tako postaje neiscrpnom „riznicom priča“ za svakog autora.

Tek negdje od početka 20. stoljeća moguće je pratiti značajnije oslanjanje na dječji život, na teme i motive djetinjstva. Prije toga u dječjoj su književnosti prevladavale moralističke priče koje su promicale tradicionalne, nacionalne, vjerske, odgojne i obiteljske vrijednosti (Hranjec 2006). Jagoda Truhelka i Ivana Brlić-Mažuranić svojom su pojavom u hrvatsku književnost uvele temu dječje svakodnevice te na taj način i autobiografsku utemeljenost. Prema Hranjecu (2006) od izuzetne je važnosti da dječji pisac ne poznaje samo psihu djeteta ili da se s njim srodi već da i sam postane dijete. Upravo je zbog toga teže pisati za djecu jer se put do dječjeg srca nalazi u intimizaciji djetinjstva i zavičaja.

S obzirom na prostorno-poetske osobitosti i u kontekstu dječje književnosti Ivon i Vrcić-Mataija (2019) detektiraju pet regionalnih poetskih modela, a to su: slavonski, dalmatinski, lički, istarsko – primorski i zagorsko – međimursko – podravski. U nastavku teksta bit će definirani i ukratko opisani dalmatinski, lički, istarsko-primorski i zagorsko-međimursko-podravski poetski model s proznim autorima i njihovim djelima te najpoznatijim predstavnicima regionalne priče, poezije i slikovnice.

2.1. Dalmatinski poetski model

Pavličić (1995) prema Vrcić-Mataija i Troha (2016) u pokušaju diferenciranja pojedinih regionalnih književnosti iznosi neke zanimljive stavove. U nastojanju da uspostavi tipologiju proze objašnjava kako je Mediterancima jedina stvarnost promjenjiva i društvena, a za sjevernjake nepromjenjiva i prirodna što Mediterance više priklanja komediji, a sjevernjake tragediji. Uočljivo je da je kod južnjaka mala zastupljenost materijalnog svijeta, a sve se važno događa među ljudima. Brešić (2004) objašnjava kako je za Mediterance ljepota uvijek unutrašnja i ljudska, zbog čega u njih uvijek ima humora, stil je vrlo izrađen i čist, a riječ često sama sebi svrha zbog čega dolazi do shvaćanja književnosti kao „vještine oblikovanja“. Nasuprot tome, sjevernjaci smatraju da je ljepota nešto što već postoji u prirodi pa je literatura samo pokušaj da se ona uhvati i prenese uz pomoć jezika. Naposljetku ispada da su južnjaci pretežno „platonisti“ dok su sjevernjaci „aristoteličari“. (Brešić 2004)

Kao što je već navedeno, kod Mediteranaca se sve ono važno događa među ljudima, što vrijedi i za prozu. Kroz nju se doznaje sve o patnji, žrtvi, plemenitosti i ljudima koji hrabro nose svoju sudbinu i veliki su čak i kad gube. Pavličić (1995) prema Ivon i Vrcić-Mataija (2019) objašnjava kako su društveni odnosi, položaj pojedinca unutar zajednice te život u zajednici općenito najčešće teme pripovjedne književnosti našeg sredozemlja. Zbog čega se u njoj sve vrti oko sramote i ponosa kao temeljnih odrednica svačijeg života. Kao najpoznatije predstavnike ovoga modela Hranjec (2009) ističe Storića, Laču, Pulića i Ramljaka koji su, po njegovu mišljenju, najviše doprinjeli izgradnji autobiografskog modela regionalne poetike u prozi ovog kraja. U svojim književnim tekstovima, spomenuti četverac, svjedoči neraskidivu vezu prostora i čovjeka te „junakovu arhetipsku sraslost s prostorom po kojem jest i u kojem se prepliće osobna, kolektivna prošlost s poviješću predaka i predaja o zavičaju.“ (Ivon i Vrcić-Mataija 2019: 220) Pulićev putnik tj. zavičajni subjekt u djelu *Krkom uzvodno* (1967) „doslovno i metaforički traga za uspomenama pokušavajući pobijediti sjećanja i sačuvati voljeni prostor, ljude i sebe – srasla sa zavičajnim prostorom Krke.“ (Ivon, Vrcić-Mataija 2019:220) Autorice srodnima ovom djelu smatraju i Laćinu poetiku (*Gospodar od ključa*, 1989) te Ramljakovu ruralnu prozu (*Povratnik*, 1994) koje nastoje promaknuti prirodne i kulturne ljepote zavičajne baštine. Kao poetičke odlike dalmatinskog modela, nastalog u sklopu kanona uspostavljenog devedesetih godina prošlog stoljeća, navode se „naglašen tradicionalan, patrijarhalni svjetonazor na ontenskoj razini narativa, oslikan generacijskim suodnosom u znaku poštivanja autoriteta, korespondiranje sa svijetom usmenoknjiževnoga kao dijela regionalnog poetskog

segmenta, posebice poslovičnog diskursa koji pridonosi stilskoj pripovjednoj igrivosti, naglašen nacionalni i ideološki segment.“ (Ivon i Vrcić-Mataija 2019: 220)

Kada govorimo o zaokupljenosti dalmatinskom zbiljom valja istaknuti mnoge pjesnike, među kojima su: Tonči Petrasov Marović, Mladen Bjažić, Jakša Fiamengo, Aljoša Vuković, Branko Čakarun, i Dinko Škevin. U svojim djelima donose različite motive i teme u koje spadaju antiktne inspiracije rodnih gradova (Split, Šibenik), suvremeni nemiri, zavičajni urbani mikrotoposi, dječje uspomene i velika pitanja, preplitanje dječjih doživljaja svijeta s humorom koji je nerijetko bio iskazan „zavičajnom čakavštinom, nerazdvojn timer dijelom strukture u kojoj se integriraju motiv, ritam, riječ i oblik iskazujući neuobičajenu viziju i sliku suvremenoga djetinjstva.“ (Ivon i Vrcić-Mataija 2019:220) Mirjana Mrkela 2014. godine objavljuje *Moju zadarsku čitanku* koju je ilustrirala Manuela Vladić-Maštruko, a čitanjem se podastiru sadašnjost i povijest grada Zadra s glavn timer junakinjama koje su smještene u grad suvremenog izgleda. „Žanrovska polifonija širi se sakralnim građevinama u raznolikim književnim formama: od poezije, preko igrokaza, predaje, slikovnice, molitve, do pripovijesti, baštineći povijest voljenoga grada i otkrivajući emocionalnu privrženost zavičajnog subjekta, autorskoga i fikcionalnoga, življenim prostorima, ali i pričama izniklima na kamenoj, burnoj i bogatoj povijesti i želji za očuvanjem njegove etnografske baštine.“ (Ivon i Vrcić-Mataija 2019: 221) Marušić (2012) objašnjava kako je život u Splitu kroz povijest bio skućen i tegoban što je uvelike obilježilo tamošnju zavičajnu književnost. Također navodi kako je u njoj vrhunac „žmul“ vina s pokojom usoljenom srdelom, plakanje za magarcem kao za rođenim djetetom, ljubav koja je otišla na more i više se ne vraća te prekrasne pjesme koje su najčešće pjevane konobi. Smatram važnim naglasiti kako je dalmatinski književni model „otvorio prostor ulasku u kanon djela koja tematiziraju Domovinski rat“ (Ivon i Vrcić-Mataija 2019: 221) od ozbiljnih preko humoristično oblikovanih, grotesknih i onih fantastično/animalističkog modela time razrađujući ideju regionalno osviještenih junaka čiji autori prvi donose „domoljubno-zavičajne ratne teme u hrvatskoj dječjoj književnosti.“ (Ivon i Vrcić-Mataija 2019: 221)

Kako bi se što bolje prikazao ovaj model u nastavku teksta analizirat će se dva prozna djela, *Krkom uzvodno* i *Snijeg u Splitu*, autora Nikole Pulića i Matka Marušića u kojima se donose opise toka rijeke Krke i grada Splita.

2.1.1. Nikola Pulić, *Krkom uzvodno*

Krkom uzvodno prvi je Pulićev¹ književni tekst objavljen 1967. Kako navodi Kos-Lajtman (2011) ovo djelo nije samo književni prikaz putovanja Krkom protiv njezina toka već i imaginarno putovanje u prostor odrastanja i djetinjstva. Plan putovanja u djelu obuhvaća prostor od ušća rijeke Krke do njezina izvora podijeljen u 13 poglavlja od kojih je svako zaokružena cjelina. Plan puta je sljedeći: Krešimirov grad (Šibenik), Zlatna uvala (Zaton, Prukljansko jezero), Izgubljena razglednica (Skradin), Bićinski vidici (Bićine), Umorni narcis (Skradin s uzvisine i okolni krajolik), Dječak i ciklame (slapovi), Duge i vodopadi (slapovi noći, Greda), U pohodu rodu Mandušića (vožnja brodom do otoka Visovca, Roški slap), Kula od uzdaha (Rupe, Uzdah-kula), Orlovska gnijezda (Uzdah-kula na Uzdah-brdu), Dvanaest vodopada (Roški slap), Priča o vilingradu (pećine i strmine, Slapić, manastir Arhandelovac) i Razgovor s vilama (Manojlovački slapovi, Kninsko polje, brdo Svetog Spasa, slap Krčić, izvor). Navedeni prostor zapravo je prostor piščeva djetinjstva za koji ga vežu dvojaka sjećanja, s jedne strane idilična i lijepa, a s druge strane tragična i stravična. Naime, to je ujedno i prostor na kojem su mu četnici okrutno ubili roditelje i bacili ih u more. Koliko je taj događaj obilježio pisca govori sljedeći citat: „Koliko sam se puta pitao zašto su ih ubili, zašto su ih bacili u more koje toliko volim, u more koje me milovalo i mlatilo kao očeve ruke, a došlo kao majka. Bacili su ih u more koje ima lice djevice! Tisuću puta sam pitao sam sebe, zašto su mi oduzeli sva tri roditelja: majku, oca i more.“ (Pulić, 2000: 61) No međutim, u većem dijelu teksta piščevi osjećaji ostavljeni su postrani te se čitatelja ne opterećuje njima već se prirodi i njezinim ljepotama ostavlja da popune putopisnu kategoriju kataloga. Kos-Lajtman (2011) navodi kako je za ovaj putopis naročito važna uloga opisa jer oni izgrađuju bogat, snažan i originalan Pulićev stil pisanja što se u prvom redu odnosi na izvornu slikovnost, neobičnost slika, višestrukost stilskih figura i leksičku inovativnost u predstavljanju prostora i predočenog svijeta te zahvaćanju mnogobrojnih ljepota i autentičnosti krajolika kojim se putuje.

¹ Nikola Pulić hrvatski je književnik rođen u 1926. godine u malom mjestu u blizini slapova Krke, Bićinama. Velik je dio djetinjstva i mladosti proveo u rodnom mjestu dok ga nije bio prisiljen napustiti u Drugom svjetskom ratu. U svojim se djelima rado sjećao rodnog mjesta koje je uvijek lijepo opisivao što mu je poslužilo kao trajna veza sa rodnim krajem i zavičajem. Po završetku rata seli se u Zagreb gdje počinje sa svojim književnim radom. Pisao je romane, pripovijetke, filmske i TV-scenarije, putopise i drame. Umro je 1. siječnja 2006. godine.

2.1.2. Matko Marušić, *Snijeg u Splitu*

Snijeg u Splitu zbirka je pripovijesti Matka Marušića² o dvama splitskim djetinjstvima, onome samoga pisca Matka (nadimka Maće) i njegova najbolja prijatelja Vjeke u vremenu nakon Drugog svjetskog rata. Ovdje je zapravo riječ o pripovjednoj zbirci kratkih prozaičnih formi crtičarsko-novelističkog tipa o vlastitom djetinjstvu kako to navodi Kos-Lajtman (2011). Autor je zbirku napisao u odraslim godinama kada je postao otac sina Berislava koji je volio prije spavanja slušati duge i istinite priče. Takvo njegovo zapažanje temeljeno na stvarnom, životom kontekstu vrlo je znakovito za ovaj tekst, ali i dječju književnost općenito. Autor kroz djelo uvjerljivo i neposredno pripovijeda zgrade svakodnevice Splita nakon Drugog svjetskog rata, one koje su mu obilježile djetinjstvo i prijateljevanje s Vjekom, drugom djecom iz razreda i naselja te one koje su se događale u njegovoj maloj, siromašnoj, ali skladnoj obitelji. Marušić sam svoje djetinjstvo opisuje kao nešto davno, kratko, nadasve uzbudljivo, čisto i lijepo te kao najljepšu uspomenu. (Marušić 2002) Sam autor navodi kako u djetinjstvu nije osjećao siromaštvo te da su roditelji bili ti koji su o njemu stalno govorili. Koliko je obitelj bila siromašna najbolje je vidljivo u tekstu *Priča o maminim suzama i strašnoj sramoti* gdje autor prepričava kako je njegova mama zbog siromaštva bila prisiljena potajice prodavati upaljače (što je bilo protuzakonito) zbog čega je morala na sud i na kraju dobila novčanu kaznu. Sve to ne bi bilo tako strašno da cijeli slučaj nije izašao u novinama. Dječak se bojao i sramio osude djece iz razreda, no dobio je, kao i uvijek, Vjekinu veliku pomoć i podršku. Upravo je njihovo neraskidivo i istinsko prijateljstvo najvažnija tematska nit u cijelom pripovjednom tkivu. Utjecaj poslijeratnog Splita na autora vidljiv je u mnogim segmentima ove zbirke zajedno sa naglašenim socijalnim razlikama i utjecajem siromaštva kome kao dijete nije davao preveliki značaj.

² Matko Marušić rođen je 1946. u seljačkoj siromašnoj obitelji koja se tek nakon Drugog svjetskog rata seli u obližnji Split. Studirao je i završio medicinu, a u svom je stvaralaštvu objavio mnoge pripovijetke, edukacijske i polemičke tekstove te rasprave.

2.2. Istarsko-primorski poetski model

Begić (2012) objašnjava kako je književnost u Istri specifična zbog povijesti Istre koja je vrlo bogata, a u dječjoj se književnosti najviše oslanja na predaje i bajke. Regionalne su teme u dječjoj književnosti kroz povijest nerijetko realizirale kroz sve književne vrste kao prostor povratka i traganja te kao mjesto na kojem se njeguje zavičajni jezik. Vladimir Nazor svojim *Istarskim pričama* poetizira istarsku prirodu te „evocira usmenoknjiževnu i mitsku istarsku prošlost u preplitanju s folklornim, kršćanskim i biblijskim motivima ruralnog istarskog povijesnoga i suvremenoga, manje fantastičnog.“ (Ivon i Vrcić-Mataija 2019:221) Nazor je oduvijek u dječjoj književnosti te sklon regionalnim temama. Dubravka Težak (2008) pisala je o poetici starije istarske književnosti koju dijeli na dva razdoblja. Prvo je ono u 19.stoljeću koje obilježava djelovanje učitelja koji su svoja djela objavljivali u *Mladom Istraninu* (pokrenutom 1906.), a drugo pripada prvoj trećinu 20. stoljeća kad se pojavljuju prepoznatiji književnici koji publiciraju svoje knjige. Autorica u njima pronalazi određene regionalne značajke istarskih književnika. U prvoj generaciji prepoznaje se naglašeno domoljublje i religioznost, utjecaj narodne književnosti i didaktizam, a dominiraju morski, ribarski i budničarski motivi. U drugoj su generaciji vidljive umjetničke vrijednosti kod autora, posebice kod Rikarda Katalinića Jeretova, koji u djelima donosi ljepote prirode, vremenske nepogode, život istarskih pomoraca i socijalne komponente, a isto u poetici je ostalo naglašeno istarsko domoljublje. Uska povezanost sa zavičajem, mjestom rođenja i borbom Istrijana za slobodu snažno su obilježili njegovo pjesništvo za djecu. Najpoznatiji predstavnik druge generacije istarskih književnika svakako je Viktor Car Emin koji je tu titulu zaslužio svojim pjesničkim, proznim i dramskim opusom. Također je bio didaktičan, ali i najbliži dječjim čitateljima. Kroz svoje stvaralaštvo namijenjeno djeci pokazao se kao vrstan u opisima života mora i pomoraca kao i poznavatelj toga kraja zbog čega nam njegova djela pružaju široku panoramu života u Istri u njegovo vrijeme. Josip Antun Kraljić smatra se utemeljiteljem književnosti za mladež u Istri, a njegova djela spadaju među ona koja su odredila književnu poetiku i obilježila je znakom tugovanja za zarobljenim zavičajem. Također važno napomenuti je Damira Miloša (*Zoe* 1992) i Tihomira Horvata (*Muki* 1994) koji su u navedenim djelima Primorje na osobit način književno oblikovali. „Od poetiziranog morskog ambijenta, preko dojmljivih akustično-vizualnih slika Kvarnera do urbanog riječkog toposa Horvatova junaka (*Muki*- Ivan pl. Zajc) koji Rijeci pripada svim svojim bićem, transformirajući je u simboličan svijet umjetnosti pri čemu Rijeka figurira kao zbiljski prostor utemeljen na iskustvenoj podlozi sa snažnim kulturnim te društveno-povijesnim dodatkom.“ (Ivon i Vrcić-Mataija 2019: 223) Od poetičkih je osobina

suvremene istarske književnosti moguće izdvojiti žanrovsku raznolikost s time da dominira poezija te priče i pripovijesti zavičajne, povijesne, pejzažne i multikulturalne tematike. Jurdana (2020) Dragu Gervaisa smatra pjesnikom cijele Istre i Hrvatskog primorja te ga vrlo uspješno iščitava i kao dječjeg pisca zbog osobina lirskog subjekta koji je zaokupljen djetinjstvom i zavičajem kao i obiteljskim motivima bliskim djetinjstvu.

Kao što je već navedeno, Vladimir Nazor i Tihomir Horvat jedni su od predstavnika ovoga poetskog modela zbog čijih će opisa Istre, Kvarnera te Primorja uopće u nastavku teksta biti analizirana njihova djela *Istarske priče* i *Muki*.

2.2.1 Vladimir Nazor, *Istarske priče*

Istarske priče najbajkovitiji su dio književnog opusa, a nastale su od 1906. do 1913. godine za vrijeme boravka Vladimira Nazora³ u Kastvu i Kopru. Do konačnog oblikovanja mijenjao je sadržaj zbirke, no u zadnjem je izdanju ona sadržavala ove priče: *Halugica*, *Albus kralj*, *Veli Jože*, *Šuma bez slavuja*, *Boškarina*, *Djevica Placida*, *Svjetionik* i *Divičin grad*. (Šutalo 2017) Stvarno obilježje ove zbirke jest jednostavnost kao i dojam namjene prosječnom čitatelju. Težio je čitkosti te želji da ga se shvati kao narodnog pripovjedača koji ide selima te priča istinu o narodu, velikim idejama i ljudskim idealima. Neki autori smatraju ga, poslije Josipa Kozarca, najupućenijim stručnjakom-botaničarom zbog istinske ljubavi prema prirodi te emocionalnog odnosa prema zemlji i raslinju. Kao osnovne karakteristike Nazora u ovom, ali i drugim njegovim djelima, ističu se intimizam, naturalnost doživljaja i animalizam, maštovitost te sklonost antropomorfiziranju životinja, osjećaj za pravdu, socijalni osjećaj, dinamičnost i refleksivnost.

Halugica i *Albus kralj* Nazorove su priče napisane po uzoru na Andersenove *Malu sirenu* i *Opakog kralja* te sazdate na osnovama primorskih čakavskih priča i balada. Crnković

³ Vladimir Nazor hrvatski je književnik, lirski i epski pjesnik, pripovjedač, putopisac i romanopisac, esejist, autobiograf, autor školskih udžbenika i botaničar rođen 1876. godine u Postirama na otoku Braču. Diplomirao je u Grazu 1902. godine te od tada radio kao profesor u Zadru, Istri i u Zagrebu. Za našu temu najbitnije je razdoblje od 1903. do 1918. godine u kojem je kao učitelj radio u Istri odnosno u Pazinu, Kopru i Kastvu. Crnković i Težak (2002) objašnjavaju kako je za vrijeme svog boravka u Istri Nazor živio sa četvoro djece svojih sestara te ga je njihova okruženost potakla da napiše većinu svojih djela za djecu među kojima su i *Istarske priče*. U tom je razdoblju također napisao i svoje najpoznatije pjesme na čakavskom narječju, *Galiotovu pesan*, *Ženu zapušćevu* i *Seh duš den*. U tom svom najplodonosnijem razdoblju piše uglavnom dječje priče, a stil mu karakteriziraju oslanjanje na čakavske balade i romanse, dominantna nazočnost mora, mitologizacija hrvatske povijesti, uranjanje u prirodu, veliki likovi kao nositelji općeljudskih stavova u vječnoj borbi dobra i zla te povezanost s legendom. (Crnković i Težak 2002) Nazor je bio veliki ljubitelj prirode i ljubitelj sela koji je ostavio neizbrisiv trag u hrvatskoj dječjoj književnosti. Umro je 1949. godine u Zagrebu.

i Težak (2002) navode kao su obje priče lokalizirane u hrvatsko primorsko-istarskom pejzažu, priče su o moru i kopnu, o zavičaju te pune dojmljivih likova i prožete lirizmom.

2.2.2. Tihomir Horvat, *Muki - djetinjstvo Ivana Zajca*

Muki – djetinjstvo Ivana Zajca drugi je po redu roman Tihomira Horvata⁴ koji navodi kako je ovo djelo napisao da bi mladim čitateljima približio njegov život, rad i vrijeme u kojem je djelovao te smatra kako su on i njegova Rijeka u kojoj je proveo djetinjstvo i mladost to zaslužili. Glavni lik djela, Muki, cijelim svojim bićem pripada riječkom prostoru i pretvara ga u simboličan svijet svoje umjetnosti crpeći iz njega svoje emocije i snagu. Rijeka u djelu možda djeluje kao pozadinski plan no odigrala je važnu ulogu u izgradnji kulturnog identiteta glavnog aktera. (Ivon i Vrcić-Mataija, 2016)

Djelo je podijeljeno na 17 poglavlja i epilog, a kroz njega pratimo razvoj malog Ivana, odnosno Mukija (taj nadimak od milja mu je nadjenula majka) od rođenja 1832. pa sve do odlaska na fakultet u Milano 1950. godine. Knjiga započinje rođenjem Mukija te već na samom početku donosi opis rodna mu grada, Rijeke : „Galeb je letio visoko, sasvim raširenih i opuštenih krila. Blagi, svježi maestral, što je puhao sa zapada, od Istarskog poluotoka, povijao mu je vršne zaperke, a opnaste nožice držao uz tijelo. Nakošene glave galeb je gledao mali grad u modrini ispod sebe. Ispred grada otoci Krk i Cres plivali su Kvarnerskim zaljevom i ostavljali otvorena Velika, Srednja i Mala morska vrata za prolaz jedrenjacima. Narančasta sunčeva lopta gasila se negdje među istarskim brežuljcima i suton je svojim velom prekrivao grad. Jedino je još stara, ponosna tvrđa iznad grada bila okupana rumenilom. Bijaše to Rijeka, s Trsatom.“ (Horvat 1994: 5) Muki je djetinjstvo proveo sa majkom, ocem, sestrom i sluškinjom u Rijeci koja je u to doba bila puno drugačija nego je to danas. Ona je tada bila lučki grad u kome su se mogli čuti mnogi jezici poput talijanskog, njemačkog, mađarskog kao i hrvatskog čakavskog govora. U njoj su se mogli zateći brojni mornari sa svih krajeva svijeta koji su najčešće boravili u krčmi „K Mikuli“, trgovci tkaninama iz Dalekog Istoka i Indije te zlatari koji su nudili poznati tradicionalni nakit koji i danas simbolizira grad Rijeku. Uglavnom se sav život odvijao na

⁴ Tihomir Horvat hrvatski je književnik rođen u Zagrebu 1946. godine. 1974. godine u Večernjem listu objavljuje svoju prvu priču i za nju dobiva drugu i treću nagradu „Večernjeg lista“ i drugu nagradu „Arene“ za kratku priču kao i prvu nagradu za znanstveno-fantastičnu komediju na Radio-Zagrebu. Nakon toga je napisao mnoge romane za mlade, najčešće s povijesnim temama. Svoj prvi takav roman objavljuje 1993. godine pod nazivom *Tajna Gornjeg Grada*, a u narednom razdoblju objavljuje poučne i zanimljive romane s tematikom iz hrvatske povijesti među kojima je i *Muki – djetinjstvo Ivana Zajca* objavljen 1994. godine. Trenutno je u mirovini.

ulicama grada pa tako saznajemo i o zanatima koji su se tada mogli pronaći poput užara, bačvara i tesara, ali i o gradskim zdencima na koje su mlade djevojke odlazile po vodu.

Uz konkretne opise prostora grada Rijeke i Trsta kao i vremena u kojem se radnja odvija, regionalnost je u djelu vidljiva i kroz uporabu riječke čakavštine što je najbolje vidljivo u rečenicama poput : „Ste čuli šjora Pepa, ča će se zapolne davat va kazalište?“, „Vi 'š ti mićega Zajca, he, he, he! Onput san mu dal udicu, a danaska ću morat dat ' i tri solda da čujem njegovu fantaziju.“ (Horvat 1994: 34)

2.3. Lički poetski model

Model ličke regionalne književnosti, kao specifične cjeline, uvjetovala je specifičnost kulturološkog i geografskog ličkog prostora. “U djelima mnogih ličkih pisaca Lika je mitski zavičaj, kojeg su napustili, ali kojeg se nikada nisu odrekli i uvijek su mu se, barem na razini fikcije, vraćali. Mitski je to zavičaj, nepatvoreni svijet djetinjstva, ljudske iskrenosti i neposrednosti. Gruba, opora, ali topla kao vatra s djedovskog ognjišta. Češće se o njoj pisalo s vremenske i prostorne distance kao o arkadiji, a ponekad s iste udaljenosti ili perspektive ponešto drukčije, ali ipak – lički.” (Mataija 2016). Uz dva se lička književnika vežu sami početci hrvatske dječje književnosti, a to su učitelji i pedagozi Ivan Devčić i Jure Turić. Ivon i Vrcić-Mataija (2019) Devčića nazivaju najdosljednijim autorom hrvatskih saga i predaja zbog poetiziranja prostora Like u predajama i legendama o postanku nekih lokaliteta i pričama o ličkom siromaštvu, ponosu i junaštvu. Nadalje, Turić se smatra utemeljiteljem dječje ekološke priče u Hrvatskoj zbog svog djela *Pastrva* čija je radnja smještena u pastoralni ugođaj ličkog planinskog otoka. U dječjoj je književnosti Lika često tematizirana kao mjesto bajkovitog događanja, ozdravljenja, očuvanja običaja i tradicijskih vrijednosti kako objašnjava Vrcić-Mataija (2006) te kao mjesto ratovanja i borbi kroz vjekove. „Velebit je bio i ostao ključna točka ličkih narativa, polazište, ishod, početak i kraj mnogih književnih putovanja, odlazaka i povrataka, mjesto pustolovine, ali nadasve prostor spoznaja identiteta književnoga subjekta, o čemu svjedoče junaci pripovjednih književnih tekstova: *Klopka za medvjedića* Maje Gluščević (1994.), *Vila Velebita* Tihomira Horvata (1995.), *Velebitske vilin staze* Snježane Grković Janović (2002.), kao i jezikom određenih junaka pripovijesti Mile Budaka (*Opanci dida Vidurine*, 1933.), Mile Mudrovčića (*Ispod didove brčine*, 2001) te Jure Karakaša čija osobnost ponajbolje svjedoči osjetljivost književnoga kanona, premreženost ideologija i književnoga i izvanknjiževnoga konteksta na našim prostorima.“ (Ivon i Vrcić-Mataija 2019: 224). Uz to što

je shvaćen kao prostor pustolovine i ozdravljenja tijela i duha, Velebit se doživljava i kao tajanstven bajkovit prostor u kojem vladaju vile, vilenjaci, patuljci i ostala fantastična bića. Fantastični pripovjedni književni opus obrađuje lički prostor kroz formu priča, legendi, vjerovanja o nastanku nekih gradova, mjesta i lokaliteta dok se u bajkovitoj formi lička zavičajnost realizira u očuvanju tradicijskih vrijednosti i suživota s prirodom, odnosno očuvanjem ličkog biljnog i životinjskog svijeta. (Ivon i Vrcić-Mataija 2019) Kao pjesnike koji su dali doprinos ličkom književnom prostoru treba spomenuti Grgu Rupčića, Juru Karakaša i Mirka Sankovića koji zavičajni krajolik poistovjećuje s unutarnjim krajolikom lirskog subjekta u svojim djelima.

Ljepotu ličkog kraja kao i mentalitet ljudi u svojim su djelima *Pastrva* i *Opanci dida Vidurine* najbolje prenijeli Jure Turić i Mile Budaka zbog čega će ta ista djela biti analizirana u daljnjem tekstu.

2.3.1 Jure Turić, *Pastrva*

Pastrva je priča Jure Turića⁵ čiju radnju smješta u lički kontekst, a u njenim se bogatim opisima i pristupu tematici osjeća njegova ljubav prema ličkom kraju te donose sukobi koji su često na relaciji selo-grad. (Čunović 2015) Crnković i Težak (2002) *Pastrvu* svrstavaju u drugu skupinu Turićevih priča te ju karakteriziraju kao najljepšu od svih. Ona je prva hrvatska dječja ekološka priča i u njoj se suprotstavljaju dva svijeta. Prvi svijet je ambijent bistrog gorskog potoka s mlinom, čipkanjem vode i lastavicom koja ga prelijeće. U „prozirnoj bistroj dubini“ (Crnković i Težak 2002: 207) nalaze se dvori pastrve koji se odlikuju svojom ljepotom i iznad kojih se lastavica i pastrva susreću u hitrim pokretima nad zrcalom vode. Drugi svijet čini atmosfera mutne i blatne druge rijeke koja teče uz grad i u kojoj se pastrva krivom odlukom našla nezadovoljna vlastitim svijetom bistrog potoka, ohola i radoznala. „Koliko god se u priči tako očitavaju simboli i mnogostrukost veza s ljudskim postupcima, ipak se čini da ova sjetna

⁵ Jure Turić rođen je 1861. godine u jednoj od najstarijih gospićkih obitelji. Gimnaziju je pohađao u rodnom gradu, završio učiteljsku preparandiju, te kao mladi učitelj radio u Smiljanu i Trnovcu, selima u okolini Gospića. Književnim radom počeo se baviti još kao mladić 1880. godine, u „Šenoino doba“, kada objavljuje svoju prvu pripovijetku *Na selu*. Na temelju iskustava u prosvjeti najčešće piše o seoskoj sredini, ponekad i pod utjecajem naturalizma. Čunović (2015) navodi kako je najveći uspjeh postigao novelama u kojima tematizira razvojačenje Krajine te upravo zbog njih postaje jedan od utemeljitelja hrvatske realistične novele. Među najpoznatije novele ubrajaju se *U mraku* (1897.), *Srce* (1888.) i *Njihova ljubav* (1910.). Priče su mu sabrane u jedinju njegovoj zbirki *Igra životom* iz 1909. godine, nakon čega se posvetio pedagoškom i znanstvenom radu i gotovo posve prestao baviti književnošću. Značajan je i kao pisac za djecu na samim početcima hrvatske dječje književnosti. U tom je smislu posebno zanimljiva njegova zbirka *Priče* iz 1909. koja, između ostalih, donosi i prvu ekološku priču *Pastrva*. Crnković i Težak (2002) navode kako je zbog lošeg ocjenjivanja svojih djela koje je dobivao od kritičara poput Antuna Gustava Matoša i Ive Frangeša napustio daljnje pisanje, a čini se da bi u hrvatskoj dječjoj književnosti zbog te odluke trebalo žaliti kao i zbog toga što su mu priče pale u zaborav. Jure Turić umro je u Zagrebu 1944. godine.

priča živi u prvom redu od lijepih slika, zanimljivih lica i pokreta.“ (Crnković i Težak 2002: 207) U tom se smislu prvenstveno do izražaja dolaze brojni opisi ličkog krajolika i prelijepog gorskog potoka s lelujanjem i prelijevanjem bistre vode kao i brze šarene pastrve koja bi šmugnula gdje god bi htjela uvijajući svoje tijelo. Također i lastavice koja je zbog „ne sjajna“ odijela izgledala kao oružnik i djece zagledane u potok koji svi skupa čine statiste u priči koje Crnković i Težak (2002) uspoređuju s onima koji se često pojavljuju i u Andersena. Nasuprot toga su odsjaji gradskih svjetiljki u masnoj vodi rijeke uz grad i zdepasta pastrva koja je zbog sitosti izgubila svoju individualnost te zbog toga i završava kobno. Sve se navedeno prvenstveno nameće kao slika, doživljaj likova i krajolika, a tek onda kao razmišljanje o tragičnom napuštanja svog rodnog mjesta, gubljenju ljepote djetinjstva i o sitosti zbog koje se gubi individualnost.

2.3.2. Mile Budak, *Opanci dida Vidurine*

Opanci dida Vidurine (1933) zbirka je Mile Budaka⁶ koja se sastoji od pet novela, a to su: *Opanci dida Vidurine, Pod gorom, E l' vira?!, Zemljice, majko! i Grgičine gusle*. Ove novele nisu izravno povezane radnjom ili likovima no imaju mnogo toga zajedničkog poput radnje i likova. Naime, radnja je u svima smještena u ličku, prvenstveno ruralnu sredinu, a likovi koji se pojavljuju iz te su sredine ili su se u nju vratili nakon godina provedenih u inozemstvu. Iako svaka novela ima zasebnu pouku sve odišu etosom ukorijenjenim u tradiciju i seoski način života. Taj etos čine primjerice uvjerenje o važnosti obitelji, naročito potomstva, ljubav prema djeci, poštovanje prema starijima, solidarnost u zajednici, važnost folkloru, autentičnosti i identiteta, privrženost i zahvalnost prema zemlji i vlastitom zavičaju, a također snažna usađenost u sustav patrijarhalnih vrijednosti od kojih su nama danas mnoge nazadne i primitivne. Jednom riječju Vidurina to naziva „*ljudstvom*“. Novele su zanimljive i s dijalektološke strane zbog lokalnoga govora kojim likovi govore. Riječ je o štokavskoj ikavici karakterističnoj za lička sela, a vidljive su i osobine koje su karakteristične samo za Budakovo rodno mjesto, Sveti Rok (npr. nastavak -je u glagolskom pridjevu radnom muškoga roda: vidije umjesto vidio).

⁶ Mile Budak hrvatski je književnik i političar rođen u Svetom Roku 1889. kao deveto dijete oca seljaka koji je preminuo prije njegova rođenja. Ondje je i išao u pučku školu dok je srednju završio u Sarajevu. Još kao dijete na Velebitu je čuvao ovce i na taj način upijao njegovu „dušu“ i značajke koje su formirale goepsihu ljudi. (Cvjetko Milanja u Budak 1996) U trećoj tematskoj cjelini svoga stvaralaštva opisuje ličko selo i seljake čiji će jedan dio biti analiziran u ovom radu. Umro je u Zagrebu 1945. godine.

Budakov lički opus najbolje predstavlja temeljnu autorovu ideju, a to je „borba za praelemente vitalističkih sokova zemlje, ognjišta, potomstva i tradicije.“ (Milanja u Budak 1996: 9) Ovu tvrdnju lijepo izlaže djed Vidurina svom unuku Mići ustajući tako protiv uvezena amerikanizma: „Eto, upamti, što ti tvoj did danas veli – a ne će više dugo: ova će pošast i prokletinja proći, kad se narod dosta napatiti. Ope’ će u našim crikvama zasjati naš vez na našem platnu i zapivati naše cure uz stupu i vreteno. Ope’ će naša dica tribati butigu samo od godine do godine, pa neće nijjovi žuljevi vaik curiti u tuđe džepove... Sve je ovo naše od čivutskoga i lipše i čvršće i cinije i trajnije, pa ga ne damo, a sve da to i nije, sinko moj, naše je, pa ne dajmo!“ (Budak 1996: 147)

2.4. Zagorsko – međimursko – podravski poetski model

Kada govorimo o ovome modelu važno je naglasiti kako se on definira i kajkavskim narječjem, a ne samo prostorom. Ovdje je govor o kajkavskoj dječjoj književnosti čiji se početci vezuju uz 18. stoljeće kada je na kajkavsko narječje preveden Defoov Robinzon u Mlajšeg Robinzona. Iste godine, 1796, Juraj Dijanić objavljuje *Hižinu knjižicu* koja je ostala bez značajnije čitateljske recepcije, a Skok ju smatra izrazito bitnom za početke kajkavske hrvatske dječje književnosti (Ivon i Vrcić-Mataija 2019). Skok, prema istom izvoru, također ističe i Jakoba Lovrenčića s njegovim *Petricom Kerempuhom* te njima zaokružuje ključni kajkavski korpus dječje književnosti. Razvoj kajkavske dječje književnosti nastavlja se u 19. stoljeću kroz prozna i dramska didaktička djela, a suvremena je književnost u znaku poezije i pjesnika poput Dolenca Dravskog, Kanižaja, Kutnjaka i drugih. Hranjec (1995) prema Ivon i Vrcić-Mataija (2019) dječju kajkavsku književnost dijeli na usmenu i pisanu te pritom naglašava kako je dječjem shvaćanju svijeta bliža ona usmena dok u pisanoj najviše mjesta zauzima pjesništvo s manjom zastupljenošću proze. Suvremena je kajkavska književnost većinom vezana uz poeziju no vrlo je uspješan i niz kajkavskih dječjih autora proze među koje spadaju Horvat, Hitrec i Milčec. Hranjec također, prema istom izvoru, u svom djelu „*Kaj u hrvatskom dječjem romanu*“ autore dijeli u nekoliko kategorija (prema funkciji kajkavštine) pa tako Hitreca i Milčeca svrstava u urbanu kajkavštinu koja je prostorno vezana uz Zagreb. Objašnjava kako je, slijedom navedenog, moguće govoriti o zagrebačkom poetskom modelu koji se ponajviše realizira kroz dječji adolescentski roman u čije predstavnike pripada još i Horvat. No Zagreb se sa svojim prostorom pojavljuje i u nizu drugih književnih opusa poput onih Sunčane Škrinjarić, Blanke Dovjak-Matković, Nade Iveljić, Zlatka Krilića, Mire Gavrana, Silvije Šesto Stipančić i mnogih drugih. Za staru se poeziju navodi kako nema jasne granice između dječjih i ne-dječjih pjesama što se u suvremenoj kajkavskoj književnosti promijenilo pojavom pjesnika koji pišu samo za

djecu. Neki od tih pjesnika su Dragutin Domjanić, Ivan-Goran Kovačić, Pajo Kanižaj, Nada Iveljić, Miroslav Dolenc Dravski i drugi. Zagorsko-međimursko-podravski poetski model uvelike je obilježen kajkavskim idiomom (najviše u poeziji), ali i naglašenim rustikalnim obilježjima sa temama koje slikovito opisuju idiličan krajolik i čovjekovu sraslost s njime, a velik dio prozних tekstova obilježile su urbane teme smještene na križevačke, zagrebačke i varaždinske prostore.

U književnim opusima Blanke Dovjak-Matković i Sunčane Škrinjarić, kako je već navedeno, pojavljuje se Zagreb što je najbolje vidljivo u djelima analiziranim u daljem tekstu, a to su *Zagrebačka priča* i *Ulicom predaka*.

2.4.1. Blanka Dovjak-Matković, *Zagrebačka priča*

Blanka Dovjak-Matković hrvatska je književnica rođena 1920. godine u Zagrebu gdje je i živjela te objavljivala svoja djela. Već kao gimnazijalka počela je objavljivati svoja djela, sa osamnaest godina objavila kajkavskih pjesama *Od protuletja do zime* napisanih u domjanićevskom duhu i stilu. Poslije toga, iz obiteljskih razloga, trideset godina ne objavljuje ništa nakon čega slijedi plodno razdoblje njezina stvaralaštva koje traje do kraja njezina života. Neka od najpoznatijih djela su *Priča iz Dubrave* (1973), *Neobična ulica* (1970) te *Zagrebačka priča* (1987) koja je po sudu kritike i prihvaćenosti kod djece proglašena za najuspješnije autoričino djelo. U djelima posebnu boju i svježinu daje protkanost teksta kajkavskim rečenicama kao i smještanje određenih zbivanja u točno vrijeme i prostor što stvara naglasak na regionalizmu. Autorica je iznenada umrla u svojoj kući u Zagrebu 1993. godine.

Zagrebačka priča hrvatski je roman namijenjen djeci i mladeži koji, u obliku ispovijedi, priča o uzbudljivom, bogatom i obiteljskim neprilikama obilježenom djetinjstvu djevojčice Kečkice smještenom u razdoblje između dva velika svjetska rata u Zagrebu. Iako autorica negira bilu kakvu povezanost opisanog i vlastitog djetinjstva, Kos-Lajtman (2011) donosi niz elemenata u kojima se samo mogu naslućivati i elementi autoričine autobiografije. Jedan od njih je prostor i vrijeme u koje je smješteno autoričino djetinjstvo kao i radnja romana. Radi se o prostoru grada Zagreba u vrijeme između dva svjetska rata, ali i o određenom ideološkom kodiranju što je posebno vidljivo u drugom dijelu romana koji nosi naziv *Kriza* i prilično je socijalno usmjeren. Naime, taj dio opisuje neimaštinu, glad te ekonomski, socijalni i psihički raspad unutar obitelji. Autorica bez velikih opisa i znakovitim kratkim rečenicama uspijeva dočarati mnoge zagrebačke lokalitete kao što su Šestinski dol, Sveti Duh, Ilica, Kaptol, Kuniščak, Mirogaj, Gubčeva zvijezda, ali i druge elemente koji pridonose dojmu „istinostičnosti“ poput imena kafića, ustanova i zgrada. Ekvivalentni tome su i elementi

svakodnevice grada Zagreba iz tog vremena koji obuhvaćaju odvojene razrede dječaka i djevojčica u školama, natpise na kuhinjskim krpama, modu te veliku ekonomsku krizu koja sa sobom donosi glad, neimaštinu, bijedu, osiromašenje i rasprodaju imovine.

Osim po specifičnom prostoru, regionalnost se u djelu može prepoznati i po karakterističnom govoru. Radi se o prožetosti teksta kajkavskim izrazima i rečenicama kao i upotrebi brojnih germanizama koji su bitno obilježili govor tadašnjeg zagrebačkog građanstva. Navedeno se najbolje vidi u rečenici poput : „Sjećam se njezinih zagorskih riječi što mi je šaptala prije spavanja: - Kraflin moj zbigecani! Maček z mustaček! Grličica moja plačljiva! Taubica moja bela! Šmrkliva frntasta! Cifrasta metulčica! Rojžica zekasta!“ (Dovjak-Matković 2013: 12)

2.4.2. Sunčana Škrinjarić, *Ulica predaka*

Sunčana Škrinjarić hrvatska je književnica rođena 1931. godine u Zagrebu gdje je i završila Pedagošku akademiju. Radila je kao novinarka u Obrazovnom i Dječjem programu Radio Zagreba, neko se vrijeme bavila i glumom no većinu vremena provodi pišući za djecu. Književnu je djelatnost započela objavivši zbirku pjesama *Sunčanice* 1946. godine te ju nastavila maštovitim i razigranim pričama poput *Plesne haljine žutog maslačka* ili *Kaktus bajki* i romanima od kojih je najpoznatiji *Ulica predaka*. Također je napisala i niz djela za odrasle te preminula u Zagrebu 2004. godine.

Ulica predaka jedan je atipični roman za djecu koji ne donosi idiličnu sliku djetinjstva već realističnu i ružnu baš kako to inače biva u stvarnom svijetu. O atipičnosti ovog romana govori Matijašević (1991) u Škrinjarić (2008) te navodi kako će ova knjiga mnoge iznenaditi i zbuniti zbog toga što donosi sliku djetinjstva na koju inače nismo navikli. Također objašnjava kako se ovdje radi o jednom nesretnom djetinjstvu zbog čega je autorici trebalo hrabrosti da ga opiše, a to je napravila prepustivši priču djevojčici Tajani. Tajana je usamljena djevojčica čije je djetinjstvo smješteno u Zagreb tridesetih i četrdesetih godina prošlog stoljeća. Roman je napisan u trećem licu, a radnja se pripovijeda gledajući kroz oči zanemarene, usamljene Tajane koja nudi potpuno subjektivan pogled na jedno predratno i ratno djetinjstvo te zbivanja i ljude koji ga čine. (Kos-Lajtman 2011) Ono najzanimljivije u ovom tekstu i ono što ga čini drugačijim od ostalih nelijepih slika odrastanja možda je upravo to što se Tajanina dobrostojeća obitelj izvana čini normalnom, sretnom i skladnom dok iznutra vlada nedostatak pozitivnih osjećaja, površnost, loša komunikacija i sveprisutna banalnost što je čini nepoželjnom okolinom za odrastanje jednog djeteta. U toj okolini Tajana nailazi na hladnoću, odbijanje i osjećaj suvišnosti te jedinu utjehu nalazi u plišanom medvjediću.

U romanu se daje naslutiti autobiografska podloga koja leži u podudarnosti autoričina i Tajanina djetinjstva kao i niz fizičkih podudarnosti što svoju težinu dobiva tek autoričinom referencijom u autobiografskom ulomku na kraju same knjige gdje kaže: „Rodila sam se 11. prosinca 1931. u Zagrebu. Djetinjstvo nimalo burno, ništa izuzetno, sasvim građansko. Približavao se rat, nazirao se izdaleka, ljudi su se mijenjali, uzdizali i propadali. Taj rat koji se samo naslućuje, bez bombi i doslovnih, surovih bitaka pojavljuje se kao tema romana *Ulica predaka*.“ (Škrinjarić 2008: 171) Vidljivo je kako je djetinjstvo smješteno u prostorno-vremenski kontekst Zagreba tridesetih i četrdesetih godina, a sve što je povrh toga izmiče konkretnoj provjeri i daje se čitatelju na zapažanje tek kao pretpostavka ili naslućivanje. (Kos-Lajtman 2011). Autorica u svom djelu donosi mnogo više opisa odnosa među ljudima nego prostora u kome se radnja odvija (kao što to na primjer radi Jagoda Truhelka), ali važnost događaja koji su se događali u tom gradu u to vrijeme te na taj način također utjecali na njezino djetinjstvo, ne smije se zanemariti

2.5. Regionalna dječja poezija

Bošković (2012) prema Vrcić-Mataija i Troha (2016) objašnjava kako regionalnu poeziju prepoznamo po karakteristikama određenog kraja ili po govoru, odnosno narječju kojim je pisana (štokavskom, čakavskom ili kajkavskom) bez obzira na to tematizira li standardni (lokalni) motivski repertoar ili ne. Isto tako navodi kako su zavičajne pjesme taj atribut prisvojile i nekim drugim karakteristikama poput određene tematike iskazane narječjem, govorom i stilom pisanja, uporabom izraza, riječi, povijesnih činjenica i sl. i na taj način obogaćujući dječje pjesništvo unoseći u njega zavičajne djetinje riječi, ritmove i zvukove što zajedno bogatim čine dječju poeziju i svijet. „Zavičajnost u poeziji ponajprije je moguće prepoznati unutar usmene književnosti, potom autorske proizišle iz poetičkih zasada narodne književnosti.“ (Vrcić-Mataija i Troha 2016: 135)

Najznačajniji pjesnik dalmatinskog poetskog modela je Tonči Petrasov Marović rođen u Mravincima pored Splita 1934. godine. U svojoj poeziji je zaokupljen mediteranskom zbiljom te pisao o raznim motivima i temama. (Vrcić-Mataija i Troha 2016) Autorice su izdvojile, humorom prožetu, pjesmu *Šporki Roko* koja je napisana na splitskom dijalektalnom govoru s nizom čakavskih leksema. „*U našu kalu zvanu Dišpet/bija jedan mulac/ča ni jima rišpet... A šporak je ka prase bija/ jerbo se prat nikad ni tija*“ (Diklić i sur. 1996). Pjesma je napisana čakavštinom koja je nerazdvojni dio cjelokupne strukture u kojoj je kreativno integriran motiv, riječ, ritam i oblik pokazujući neuobičajenu viziju i sliku suvremenog djetinjstva. Marovićevi čakavski dječji stihovi prerasli su svoj povod, kako to navode Diklić i

sur. (1996), a kao najvidljiviji umjetnički doseg imaju vedru, čistu i razigranu viziju dječjeg svijeta.

Kada govorimo o poeziji zagorsko – međimursko – podravskog modela neizostavno je naglasiti stvaralaštvo Miroslava Dolenca Dravskog koji je rođen 1937. godine u Novom Virju u srcu Podravine. „Premda piše i na književnom jeziku, svoje zvjezdane trenutke postiže pisanjem stihova na kajkavskom dijalektu. U zavičajnom govoru, jeziku svoje Podravine, ostvaruje prave male bisere, pjesme antologijske vrijednosti. Iako je objavio svega dvije zbirke pjesama – *Svatko ima svoju zvijezdu* i *Ivanjska Krijesnica*, s pravom ga možemo ubrojiti u red naših najboljih dijalektalnih pjesnika za djecu.“ (Zalar 2008: 155) Dolenc se kroz svoja djela dotiče tema iz svog života te koristi govor srednjopodravске kajkavštine kojim oživljava likove, slike i zgone vlastita djetinjstva. Jedan je od primjera za to i pjesma *Moja Podravina* koja je prozvana i „podravskom simfonijom“ jer je njezina ljepota u slikama utemeljenim na raznim etno činjenicama. Ovu tvrdnju potvrđuju sljedeći stihovi: „Krov do krova/ je narendan – /paprika na koncu!/ Lešči mi se Podravina/kak vedrica v soncu./Čez ravnic/prek mekot/curi pot/bel/kak bela melja.(...)/Diši šuma, diše brazde/korenje i loke./Prigrinja me kraj moj/k sebi,/ kak mamine roke...“ (Diklić i sur. 1996: 53). Kao i u mnogim drugim pjesmama gdje pjesnik idealizira svoj zavičaj i ovdje je to slučaj.

Govoreći o ličkom poetskom modelu važne su za naglasiti brojne ličke ljepote poput velebitskih vrhunaca i proplanaka, prekrasnog vizualno-akustičnog doživljaja Plitvičkih jezera kao i bogatstvo biljnog i životinjskog svijeta što je uvelike utjecalo na mnoge književnike koji vuku korijenje iz nje ili u njoj samo grade svoju pjesničku poetiku. Od pjesnika ovog modela posebno se ističe Grga Rupčić inače rođen u Rastokama blizu Smiljana 1932. godine. Osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje završio je u Gospiću gdje je kasnije ostao raditi i kao profesor te ga opjevao u svojim pjesničkim tekstovima u kojima se također javljaju imaginacije rodnog grada iz pozicije dionika ljepote njegovih urbanih prostora. „Uglavnom se radi o estetici lijepog i književnom simultanimizmu koji objedinjuje opis gradskih lokaliteta i evocirane uspomene, aluzije na proživljene dane, emocije, mladost, prolaznost i vječnost, o čemu progovara pjesma *Duge ulice moga grada: Moj mali grad/ima rijeku/i duge, duge ulice./Rijeka mi podstiče/ san o moru,/ulice mame na samotne šetnje/i obećavaju/daleka putovanja./Ja najradije stanem/kod vodarice Marte/i u čudu pitam se:/kako sati sporo prolaze,/a godine jure li jure.*“ (Vrcić-Mataija i Troha 2016: 137).

U istarsko-primorskom poetskom modelu svojom se poezijom ističe Drago Gervais rođen 1904. godine u Opatiji. Pisao je čakavski narječjem te zbog toga spada u neke od naših najboljih dijalektalnih pjesnika. Jedna od najpoznatijih pjesama je socijalna lirska pjesma

prožeta humorom *Tri nonice*. U središte pjesme stavljene su tri istarske nonice koje ironično prikazuju ljudske mane. One u pjesmi predstavljaju „moralne propagatorice“, ali su njihovi likovi prožeti humorom i ironijom što se posebno ističe u posljednjem distihu: „*Su dve ustale/ i nju kritikale*“. Osim čakavskim riječima autor i pomoću akcentuacije približava doživljavanje istarskih ljudi i njihova krajolika. Gervais je tragično preminuo 1957. godine, a u njegovo se ime dodjeljuje nagrada najboljem romanu na čakavskom narječju.

2.6. Regionalne dječje priče

Priče su kratka prozna vrsta koja sadrži elemente čudesnog te u kontekstu zavičajnih tema obuhvaćaju razne oblike poput legendi, predaja i različitih tipova bajki inspiriranim zavičajnim motivima. O zadarskim zavičajnim temama pisala je Mirjana Mrkela u svojoj zbirci *Moja zadarska čitanka*. Ovaj hibridan tip tekstova ilustrirala je Manuela Vladić-Maštruko. „Čitanjem grada pripovjedač podastire povijest i sadašnjost Zadra sestrama blizankama smještenima u suvremeni urbani topos. Žanrovska polifonija širi se poput čipki na sakralnim građevinama u raznolikim književnim formama: od poezije, preko igrokaza, predaje, slikovnice, molitve, do pripovijesti, baštineći povijest voljenog grada i otkrivajući emocionalnu privrženost zavičajnog subjekta, autorskog i fikcionalnog, življenim prostorima, ali i pričama izniklima na kamenoj, burnoj i bogatoj zadarskoj povijesti.“ (Vrcić-Mataija i Troha 2016: 141) Kao glavna koncepcija ovog djela ističe se dječja mašta koja je zaigrana pa su stoga tekstovi zapravo zbirka dječjih igara, pretvaralica i skrivalica smještenih na određenim lokalitetima. Knjiga promiče očuvanje gotovo zaboravljenih igara poput *škatule batule*, *pretvorite se u...* te na povijesnoj i predajnoj podlozi stvara niz priča, pjesama i nabrajalica, često napisanih u zadarskom jezičnom idiomu, zbog čega se smatra čuvaricom etnografske zadarske baštine.

Zbirke *Šestinski kišobran* Nade Iveljić i *Grički top* Dubravka Horvatića i razlikuju se od ostalih po tome što zavičajnoj temi pristupaju iz različitih zavičajnih gledišta afirmirajući tako raznolikost hrvatske prirodne i kulturne baštine. Hranjec (2008) prema Vrcić-Mataija i Troha (2016) objašnjava kako su karakteristike ove dvije zbirke poetski smještene između bajke i nefikcijske proze te se u njima, pokraj fantastičnog sloja, nalaze i podatci o povijesnim osobama, toponimima i događajima. Također navodi i kako su one izraz pučkog shvaćanja svijeta u kojem pripovjedač nije sklon znanstvenosti već oblike obogaćuje fikcionalnom pričom. Horvatićeva se zbirka sastoji od dvadeset predaja u kojima se susrećemo s likovima iz narodnih bajki poput divova, vila, vještica i drugih. Autor nas kroz zbirku vodi različitim

krajevima hrvatske pa na Istarskom sjeveru upoznajemo diva Dragonju koji je zaslužan za nastanak rijeka Dragonje i Mirne kao i za naseljavanje drugih krajeva Istre ili pjevača Zvonimira zbog čijeg su glasa vile za njega podigle Divić-grad poznatiji kao Pulska Arena. Isto tako saznajemo o ljekovitosti Gospičke rijeke Novčice, nastanku imena pojedinih Plitvičkih jezera, ljepotama rijeke Krke te franjevačkog samostana na Visu. Kajkavski je govor Horvatić unio u priču o Đurđevcu, ali i etnografsku baštinu kroz prikaz mnogih starih zanimanja poput licitara, čizmara, kožara, lončara, krznara i drugih. O Đurđevcu piše i Silvija Šesto u priči *O devama i velikom srcu Đurđevca*. Kroz priču upoznajemo deve koje žive u hrvatskoj sahari, odnosno Đurđevačkim pijescima, a o njima brine i hrani ih striček Hrvoje. Deva Đurđica tužna je jer je njezina ljubav Romeo ostao u Njemačkoj pa joj pjevčić Valentin, čiji su preci spasili grad od turske opsade u prošlosti (o čemu više govori legenda o picokima), pomaže da se ponovno spoji sa svojom ljubavi.

Zbirka Nade Iveljić, *Šestinski kišobran*, sadrži razne usmene oblike poput bajke, legende, predaje i anegdote tako „progovarajući o zavičajnim vrijednostima pojedinih hrvatskih krajeva te razvijajući misao o tome da čovjek treba znati tko je i odakle je, treba poznavati običaje, vjerovanja, povijest svoga kraja kako bi ga mogao voljeti“ (Vrcić-Mataija i Troha 2016: 142). Priče koje se nalaze u zbirci, bile one s više ili manje fantastike, otimaju zaboravu skoro zaboravljene legende, oživljavaju razne likove kao čuvare običaja i tradicije te progovaraju o potrebi poznavanja svojih korijena što je najvidljivije u filozofsko poetskoj priči o kapljici koja traga za svojim podrijetlom i identitetom nakon čijeg pronalaska nastavlja živjeti u skladu s prirodnim zakonima. „Uistinu, u zavičaju je najljepše. Sretna sam što sam ga pronašla. Ma kako daleko me odnio vjetar, znam kamo pripadam i svima ću moći kazati tko sam. Ja nisam obična kapljica iz uska žlijeba ili mutne lokve, ja sam kapljica s Plitvica!“ (Iveljić 1998: 210). U Hrvatskom zagorju tako, uz Glinenka, upoznajemo i mnoga zanimanja vezana uz taj kraj poput lončarstva, izrade opanaka i uzgoja domaćih životinja čijim opisima autorica čuva etnografsko blago Hrvatskoga zagorja. Uz zanimanja opisuje i krajolik što je vidljivo u slijedećem citatu: „Glinenko i Lojzek nauživali su se ljepota Hrvatskog zagorja. Popevši se na jedno od mnogih brdašca, s užitkom bi pogledavali kako se humci talasaju kao raštrkano stado. Rascvali voćnjaci u proljeće, zelenilo žarkog ljeta, veseli vinogradi u jesen, sve ih je to radovalo.“ (Iveljić 1998: 165).

Kao posebno zanimljivo djelo sa zavičajnog motrišta Vrcić-Mataija i Troha (2016) izdvajaju bajkoviti roman *Putovanja patuljka Zvončića* autora Željke Horvat-Vukelje. Lastavica Lucija na svojim krilima nosi malenog patuljka Zvončića i na taj mu način otkriva ljepotu putovanja i pojedinih hrvatskih krajeva. „Značaj se njihova putovanja iščitava ne samo

u spoznaji bogatstva pojedinih mjesta određenih specifičnim prostorom, poviješću, tradicijom, već se važnost putovanja prepliće s izgradnjom svjetonazora, samopouzdanja u otvorenosti drugom i drukčijem. Likovi koje pritom sreću u različitim krajevima Hrvatske, njihova govorna karakterizacija, humoristična kao dio identifikacije likova životinja, u znaku su prostorom i kulturom obilježene hrvatske regije, s nizom tradicijskih, jezičnih, geografskih i kulturoloških posebnosti“ (Vrcić-Mataija i Troha 2016: 143). Prvo nas upoznaju s Gradom Zagrebom i sa svim njegovim znamenitostima poput katedrale, Starog grada, Medvednice, Sljemena, Novog grada, zračne luke, u Velikoj Gorici, Mirogoj, Jarun itd. Putovanje se dalje nastavlja prema Karlovcu i tako malo-pomalo dolaze do Like s kojom nas upoznaju detaljnim opisima. „Moraš vidjeti pravu, čistu prirodu, a to možeš najbolje u Lici. Ovdje su najčišća gorska jezera, najbistriji potoci, najljepši slapovi, najmirisnije planinsko cvijeće. Ima tu cvijeća koje nigdje drugdje u svijetu nećeš naći, na primjer velebitsku degeniju. Osim toga, Ličani rade odličan sir, kiselo mlijeko...“ (Horvat-Vukelja 1997: 20) Sa Galebom Matom upoznaju hrvatsku obalu, od Istre pa sve do Dubrovnika, a Žabomlat ih vodi prema Slavoniji o čemu će više biti pisano u daljnjem testu.

2.7. Regionalna dječja slikovnica

Slikovnica je prva djetetova knjiga i smatra se medijem dvostruke umjetnosti, one književne i one likovne. Slikovnica se kao žanr našla i u regionalnim temama pa tako imamo slikovnice koje tematiziraju rodni grad sa svim njegovim prirodnim, povijesnim i kulturnim znamenitostima pripadajućeg ruralnog prostora, ali i one koje tematiziraju poznate osobe, znanstvenike i umjetnike (Ivon i Vrcić-Mataija 2019). Velik je dio slikovnica o gradovima objavljen u sklopu djelovanja muzeja kao njihove edukativno-pedagoške djelatnosti.

Kao dobar primjer zavičajnih slikovnica možemo upotrijebiti seriju *Gradovi* čija je prva slikovnica *Moj Split* Bože Ujevića. Na samom početku autor nam napominje da je *Moj Split* tek prva u nizu slikovnica koja je namijenjena učenju povijesti. Također navodi kako vjeruje da učenje počinje od onoga što nam je najbliže, odnosno s gradom u kom živimo i spomenicima pored kojih svakodnevno prolazimo zbog čega namjeravaju objaviti povijesne i zavičajne slikovnice o svim velikim hrvatskim gradovima te na taj način „ pridonijeti poticanju ljubavi i znatiželje prema hrvatskoj kulturnoj i povijesnoj baštini.“ (Ujević 2012: 17) *Moj Split* slikovnica je napisana u jednostavnim stihovima ispričanim iz pogleda djevojčice koja prepričava povijest svog grada. Tu povijest joj je prepričala sfinga donoseći u njoj razne motive iz prošlosti i sadašnjosti grada. Slikovnica je vrlo ritmična čemu pridonosi to što je pisana u odabranoj strofi katrena, ima ujednačenu rimu te čakavski dijalekt s mnogim ikavskim jezičnim

oblicima. (Vrcić-Mataija i Troha 2016) Čitatelji kroz nju, na zanimljiv način, saznaju o caru Dioklecijanu, Svetom Duju, Marku Maruliću, Grguru Ninskom kao i o katedrali i mauzoleju, no isto tako dobivaju saznanja i o suvremenijoj splitskoj povijesti kroz niz specifičnih obilježja prepoznatljivih za taj grad poput nogometnog kluba Hajduka. Slikovnicu je ilustrirao Zoran Perdić-Lukačević „koji je toplim bojama naznačio istaknute osobe, a znamenitosti zagasitim, s patinom starine, poigravajući se simbolički likovnošću, osobama, prostorom i vremenom.“ (Vrcić-Mataija i Troha 2016: 138-139)

Druga slikovnica u seriji je *Moj Zagreb* koju, za razliku od *Mog Splita*, priča vjetar s Medvednice „uvlačeći izravno čitatelja u prošlost i sadašnjost svog grada.“ (Vrcić-Mataija i Troha 2016: 139) Napisao ju je Miroslav Šašić, ilustrirala Sanja Pribić, a napisana je standardnim, a ne zavičajnim jezikom kao njezina prethodnica. Vjetar koji priča priču svoju mudrost i znanje naglašava starinom te bajkovitim pristupom voljenom gradu o kojem pripovijeda. On čitatelja vodi daleko u prošlost dok je Medvednica još bila otok u moru koje se nalazilo na mjestu gradskih ulica danas, a najistaknutiji motivu su rijeka Sava, divlje životinje, potok s Medvednice kao i ljudi i događaji poredani povijesnim slijedom u zanimljivim fabulama. „Urbani niz zagrebačkih mikrotoposa (Maksimir, Zrinjevac, Trg bana Jelačića, Kamenita vrata) u prožimanju s prigradskim i izvangradskim lokalitetima, priče satkane od niza povijesnih podataka, vjerovanja i predaja, otkrivaju privrženost zavičajnog subjekta kraju, doživljenom i življenom voljenom prostoru, u riječi i slici.“ (Vrcić-Mataija i Troha 2016: 139)

Kada govorimo o riječkom zavičaju važno je naglasiti slikovnicu u slobodnom stihu *Vid z Reki* koju je Elizabeta Jovanović napisala riječkom čakavštinom. Kroz riječku nas zavičajnu povijest vodi dječak Vid koji je zajedno sa svojim prijateljima Karolinom, Tonkom i Morom u potrazi za blagom. On je naime čuo priču o skrivenom blagu koju su ispričali ribari i krenuo u potragu za njim. U toj je pustolovini vrlo brzo sklopio prijateljstva i čitatelje poveo na „tajanstveno povijesno putovanje riječkim lokalitetima.“ (Vrcić-Mataija i Troha 2016:139) U ovoj slikovnici Rijeka, sa svojom bogatom povijesnom topografijom, postaje mjesto edukativne pustolovine u kojoj veliki značaj ima more (od estetskog preko zaštitničkog do ontološkog). Prolazeći raznim riječkim lokalitetima, malo-pomalo djeca pronalaze željeno blago uviđajući da se ono zapravo nalazi u moru, trgovima i ulicama grada, ljudima, običajima i pričama, a zavičajni govor čitatelje je u potpunosti uveo u identitet grada Rijeke sa svim njezinim ljepotama i znamenitostima. Slikovnicu je ilustrirao Vedran Ružić.

3. ANALIZA SLAVONSKOG POETSKOG MODELA

Slavonija se, kao regija, sa svojim piscima i djelima pojavljuje posljednja, tek u 18. stoljeću kad već jenjava dvostoljetna književnost hrvatskog juga, a književnost hrvatskog sjevera dostiže vrhunac. Kao jedan od razloga tome može se navesti to da je Slavonija do kraja 17. stoljeća bila pod osmanskom okupacijom te se prvi znakovi književnog života pojavljuju tek nakon Karlovačkog mira 1699. godine. Turci se povlače na područja južno od Save pa na toj granici Austrija formira Vojnu granicu koja je pod upravom Beča dok je preostali dio Slavonije pod upravom hrvatskog bana. Prema Brešiću (2004) ta dva dijela Slavonije su kao dva različita svijeta. Kulturni život pa tako i književnost u znaku je rada franjevac koji su jedini mogli ograničeno djelovati i tijekom osmanske uprave pa su tako tiskali nabožno-poučne knjige na narodnom jeziku u stihu ili prozi u Budimu, Pešti, Pečuhu ili Grazu. U sklopu crkvenih redova (franjevci, isusovci, pavlini) počinju se otvarati i prve gimnazije u Hrvatskoj pa tako Požega i Osijek postaju prosvjetna i kulturna središta. Upravo iz navedenih razloga među najpoznatijim piscima 18. stoljeća ističu se dva člana crkvenog reda, a to su isusovac Antun Kanižlić (djela *Kamen pravi smutnje velike, Sveta Rožalija, panormitanska divica*), franjevac Petar Katančić (sastavio hrvatsko-latinski pravni i hrvatsko-latinski etimološki rječnik) te svjetovnjak Matija Antun Reljković (*Satir iliti divji čoviku verše Slavoncem*). U djelu *Satir iliti divji čovik verše Slavoncem* Reljković je deseterački opjevao Slavoniju i njezine ljepote, a slavonske seljake opisao kao zapušten i gospodarski zaostao dio puka pa ga savjetuje i poučava kako da se trgne iz zaostalosti i napreduje. Kao razloge zaostalosti nalazi u „turskim školama” odnosno običajima kao što su prelo, kolo, moljba, pirovi te rasipno svatovanje (Brešić 2004). Već u ovom djelu možemo vidjeti početke regionalizma, odnosno utjecaj zavičaja na piščeva djela.

Brešić (2004) objašnjava kako s odjecima Reljkovićeve *Satira* tek oživljena slavonska književnost stagnira te opet prevladavaju nabožna djela među kojima i školska drama *Judita* (ne smatra se izvornim tekstom već naknadnim zapisom po sjećanju). U znaku stagnacije slavonska je književnost dočekala i preporodni pokret s Gajem na čelu. Među njegovim se suradnicima našao i jedan Požežanin, Vjekoslav Babukić, inače prvi Slavonac koji je pozdravio Gajev ilirizam i to napisavši ikavsku pjesmu *Danici i granici*. „Budući da novija hrvatska književnost svoju u prvom redu žanrovsku sliku zahvaljuje novom mediju, časopisu i novinama valja spomenuti kako upravo Slavoncima pripada uloga začetnika nacionalne periodike.“ (Brešić 2004:17) Ovo se odnosi na Virovitičana Mirka Danijela Bogdanića i Požežanina Antuna Nagya koji naročitu pažnju u svojim glasilima daju poljodjelstvu, obrtu, industriji i trgovini te je obojici važan narodni jezik koji nije ograničen samo na Slavoniju već i na, po jeziku srodne,

ostale krajeve. Nedugo zatim Slavonija dobiva i svoj prvi časopis „Slavonac” (1863) Požežanina Miroslava Kraljevića. Kako navodi Brešić (2004) u žanrovskoj obnovi hrvatske književnosti autori svih regija dali su svoj doprinos pa je tako, nakon Kraljevića, Slavonija u svim narednim razdobljima imala svoje autore.

Uslijedio je romantizam u kome su se, za Slavoniju, najviše isticali Luka Ilić Oriovčanin i Mijat Stojanović. Ilić Oriovčanin bavio se slavonskim narodnim običajima te sakupljanjem narodnih priča, pjesama i poslovice koje je okrunio knjigom *Narodni slavonski običaji* tiskanom 1846. godine. Mijat Stojanović „jedan od najplodnijih suradnika svih onodobnih časopisa i novina, autor *Slika iz domaćeg života slavanskog naroda i iz prirode* (Zemun 1857), pedagoških i gospodarskih tekstova namijenjenih puku, sakupljač narodnih priča, pjesama i poslovice među kojima šaljive zauzimaju posebno mjesto“ (Brešić 2004:23). Također važan za naglasiti je i Ivan Filipović koji je, baš kao i Ilić Oriovčanin, bio orijentiran prema praktičnoj strani života, a svoj doprinos slavonskoj književnosti dao je djelom *Novi satir* koje je bilo namijenjeno puku. Ujedno je pokrenuo i prvi časopis za mladež „Bosiljak“ 1864. godine te zauzima mjesto prvog autora dječje poezije zbog zbirke *Mali tobolac* (1850). Već navedeno je da su slavonski autori dali velik doprinos žanrovskoj obnovi hrvatske književnosti pa tako urednik „Slavonca“, Miroslav Kraljević, ostaje zapamćen i kao autor prvog izvornog slavanskog romana „Požeški đak“.

Nadalje je važno naglasiti književni regionalizam našeg realizma u kome su gotove sve hrvatske pokrajine dale pisce koji su ih opisivali. Neki od najpoznatijih regionalista toga razdoblja su Ivan i Josip Kozarac za Slavoniju, Ksaver Gjalski, Janko Leskovar i Ante Kovačić za Hrvatsko zagorje, a Eugen Kumičić, Josip Draženović, i Vjenceslav Novak za Primorje. Peić (1984) prema Brešiću ističe kako je upravo realizam u proznim djelima Ivana i Josipa Kozarca, stavljanjem sela u prvi plan, privremeno smanjio zanimanje za gradske i urbane teme. Izuzetak navedenom je, između ostalih, Jagoda Truhelka koja je pisala o gradskim motivima rodnog Osijeka.

Poseban karakter i mjesto slavonskoj književnosti dali su i časopisi za djecu, odnosno dječja književnost. Od „Bosiljka” (Ivan Filipović) preko „Smilja i bosilja” (Ivane Brlić-Mažuranić) do „Maslačka” (Josip Pavičić) i „Smiba” (Grigora Viteza). Također i prvi profesionalni pisac krimića potječe iz Slavonije, a radi se o Milanu Nikoliću inače rođenom u Osijeku.

Nakon realizma dolazi moderna koja je obilježena djelovanjem Antuna Gustava Matoša koji je ustvrdio da u hrvatskoj književnosti ne bi bilo humora da nije bilo slavonskih pisaca. Kraj su moderne obilježili izlazak antologije „Hrvatska mlada lirika“ i Matoševa smrt 1914. godine. Sablić-Tomić i Rem (2003) objašnjavaju kako je međuratnu književnu tradiciju

obilježio artistski model i kontinuiranje modernističkih obrazaca pisanja vidljivih u djelima Tina Ujevića, Dragutina Tadijanovića i Dobriše Cesarića. Isto tako navode kako su slavonski gradovi na ulasku u 20. stoljeće počeli dobivati kazališta, kina i stalne gradske novine, ali i svoje uspješne spisateljice koje su često samozatajne i revalorizirane tek nakon smrti među kojima je i Jagoda Truhelka.

Ivon i Vrcić-Mataija (2019) ističu kako je za slavonski književni krug najzanimljiviji primjer književnog stvaralaštva Jagode Truhelke koje je zbog religioznosti i hrvatstva za vrijeme Jugoslavija često bilo vrednovano na ne književnoj razini tj. ideološkim mjerilima. „U Truhelkinim *Zlatnim dancima* donosi se izrazito realistična slika Osijeka, ali i kroatocentričan kulturni imaginarij koji je zaštićen nacionalno hrvatskim ideologemima pulsirajući između Labudove ulice i šireg hrvatskog nacionalnog konteksta što nije bilo poželjno prije devedesetih godina.“ (Ivon 2015) Zdenka Marković sa svojim djelom *Prozori mog djetinjstva* na Truhelkinu je tragu zbog realistične autobiografske zavičajne poetike u prvom dijelu njene autobiografije no svejedno ju ne nalazimo u pregledima povijesti dječje književnosti. Mnogo godina prije, Zlata Kolarić Kišur piše o jednom požeškom djetinjstvu određenom toplinom obitelji, mudrim i zanimljivim osobama te dubinom doživljaja i promišljanja u *Mojoj zlatnoj dolini* zbog čega se percipira kao tradicijska sljedbenica što je stvorilo determinirajući učinak. (Ivon i Vrcić-Mataija 2019). U slavonsku se autobiografsku prozu također uklapaju i dječji romani nastali devedesetih godina prošlog stoljeća u izmijenjenim društveno-povijesnim okolnostima. Ovdje pripada i Ruška Stojanović-Nikolašević sa svojim romanom *Anina druga mama* (1999) koji tematizira autoričin rodni grad, Đakovo, te ima elemente autobiografske proze. Pisanje o rodnome gradu vidljivo je i u djelima ostalih autora koji su pisali o Slavoniji poput Zore Dirnbach koja je pisala o Osijeku za vrijeme Drugog svjetskog rata u svom adolescentskom romanu *Dnevnik jednog čudovišta* (1997) i Pavličića koji tematizira vukovarsko djetinjstvo sa sredine dvadesetog stoljeća u romanu *Mjesto u srcu* (1996). „Osim navedenih, slavonski su pripovjedni prostor oblikovali i sljedeći autori: Branko Hribar, Anto Gardaš, Stjepan Tomaš, Miro Gavran, Hrvoje Kovačević i dr. upisujući u njega autobiografski diskurs slavonskoga – osječkoga, požeškoga i vukovarskoga djetinjstva, ali i kreirajući poetiku suvremenoga regionalnog slavonskog modela.“ (Ivon i Vrcić-Mataija 2019: 218) Autorice ovdje Gardašu daju posebno mjesto jer njegovi junaci istražuju kulturnu i prirodnu slavonsku baštinu.

U sklopu suvremene slavonske književnosti neizostavno je spomenuti dječji ratni romaneskni opus smješten u Slavoniji u vrijeme Domovinskog rata kojeg obilježavaju razne opasnosti kao i čežnja te želja za povratkom.

3.1. Slavonska dječja proza

Slavonija se kao tema našla u mnogim romanima hrvatskih dječjih pisaca upravo zbog mnoštva ljepota koje posjeduje, ali i običaja i tradicije koje štuje. Kroz prozna djela mnogih autora donose se opisi slavonskih sela i gradova koji će biti analizirani u daljnjem tekstu u sklopu ovoga modela.

3.1.1. Jagoda Truhelka, *Zlatni danci*

Jagoda Truhelka hrvatska je pripovjedačica, književnica i učiteljica rođena u Osijeku 1864., a umrla u Zagrebu 1957 godine. Zbog proze koju je pisala za djecu Jagoda Truhelka prepoznata je kao najznamenitija književnica u Hrvatskoj između dva rata nakon Ivane Brlić-Mažuranić. Od svih se djela najviše ističu trilogija *Zlatni danci* (1918), čija prva knjiga nosi isto ime, a druga dva dijela zovu se *Bogorodičine trešnje* (1943) i *Crni i bijeli dani* (1944). Crnković i Težak (2002) prema Kos-Lajtman (2011) navode kako je Truhelka u hrvatsku dječju književnost uvela opise djetinjstva i djece na autobiografskoj osnovi te ju prozivaju i „osječkim Šenoom“ zbog načina na koji piše o Osijeku, a sličan je onome na koji je Šenoa pisao o Zagrebu. Također navode kako je Jagoda Truhelka, za razliku od Ivane Brlić-Mažuranić, tematici djetinjstva pristupila neposredno odnosno iz pozicije vlastitog djetinjstva.

Zlatni danci su trilogija za koju Ivon (2015) objašnjava kako su u njoj naglašeni hrvatstvo i religioznost što je za Truhelku bila loša preporuka za službenu lektiru zbog čega trilogija često nije bila vrednovana na književnoj osnovi. *Zlatni danci* smatraju se najboljim što je Truhelka napisala, a u njima ona opisuje svoje osječko djetinjstvo dajući sliku rodnog Osijeka s njegovim ulicama, školama, crkvama i trgovinama kao i rijekom Dravom te predstavljajući mnoge druge likove koji su bili njegov neizostavan dio poput braće, roditelja, baka, susjeda i drugih. Slika Osijeka s okolicom, ulicama i pojedinačnim lokalitetima predstavljena je vrlo autentično te ocrta specifičan vremensko-prostorni kontekst grada s kraja šezdesetih i početka sedamdesetih godina devetnaestog stoljeća. Majdenić (2011) smatra kako je autorica u svojim djelima, kao nitko dosad u hrvatskoj dječjoj književnosti, opisala grad svog djetinjstva kroz oči djeteta te u djelu naglasila tako duboko hrvatsko domoljublje i ljubav prema užem zavičaju. Ivon (2016) osim nacionalne važnim smatra spomenuti i religioznu komponentu prostora autoričina djetinjstva koja je temeljna označnica identiteta cijele njezine obitelji. Radnja mnogih poglavlja u djelu određena je nizom događaja koji se dešavaju uoči velikih blagdana poput Badnjaka, Božića, Velikog petka ili Uskrsa te oko vjerskih običaja i hodočašća poput onoga u Aljmaš što je itekako prostorno obilježeno.

Već na samom početku trilogije, autorica vrlo detaljno opisuje Labudovu ulicu u kojoj se nalazila njihova kuća: „To je bila sasvim obična ulica, ili bolje; uličica, podalje od gospodske sredine grada. Okratka i ravna te široka dosta, da su u njoj dvojica kola mogla usporedno voziti. Na jednom joj je kraju veliki križ prema podravini, a na drugom se protegla u grad. Kuće su niske, jedna kao druga. Među njima pružile se dugačke tarabe, s dvorištima u baščama. Pred svakom kućom jedan do dva duda, kao stražari prave hlada. Ispod visokih krovova, većinom od mrke trske, visila su sve po dva prozorca kao dva oka pospano i začudeno.“ (Truhelka 1997: 5) Jednako detaljno opisani su i drugi lokaliteti poput kuće u kojoj je obitelj živjela sa svim njezinim sobama i njihovim namjenama, kumine kuće, crkve, škole, dvorišta, Gornjeg i Donjeg grada te rijeke Drave. Za ovo djelo možemo slobodno reći da je snažno obilježeno prostorom koji „postaje početni impuls nizu događaja i pozitivnih emocija“ (Ivon 2016: 321) te da se regionalnost može vidjeti u mnogim njegovim segmentima.

3.1.2. Zlata Kolarić-Kišur, *Moja zlatna dolina*

Zlata Kolarić-Kišur hrvatska je književnica rođena 1894. godine u Slavonskom Brodu, a umrla 1990. godine u Zagrebu. Posebno se istaknula zbirkom pripovijedaka o svojem djetinjstvu i mladosti u Požegi *Moja zlatna dolina* (1972). Diklić, Težak i Zalar (1996) prema Majdenić (2011) navode kako je kao književnica njegovala pretežito deskriptivnu i anegdotsku dječju pjesmu s motivima iz prirode, obiteljskog života i životinjskog svijeta. U svome je stvaralaštvu napustila „neke zastarjele pjesničke rekvizite, kao što je didaktičizam“ (Diklić, Težak, Zalar 1996 prema Majdenić 2011:151) i prilagođavala se novim pjesničkim zahtjevima. Mnogi je smatraju sponom između tradicionalnog svijeta i modernog pjesništva kao i romanički okrenutu svijetu prirode i idealiziranom svijetu djetinjstva.

Crnković i Težak (2002) navode kako je Kolarić – Kišur intenzivno za djecu stvarala u tri razdoblja. Pojavila se u tridesetim godinama, za vrijeme Drugog svjetskog rata je šutjela, u pedesetima izdala velik broj knjiga, a u sedamdesetima izdala svoju možda najvrjedniju knjigu *Moja zlatna dolina*. Svoje je stvaralaštvo završila s knjigom proze na temu djetinjstva u Slavonskoj Požegi, a osim proze pisala je i pjesme, priče, pripovijetke, crtice te dječje igrokaze namijenjene kazalištu i radiju. Kroz svoje se stvaralaštvo očitovala kao sljedbenica tradicije, a u prozi joj je specifično to što na svoj način slijedi Truhelkin trag, s ljubavlju opisujući djecu unutar obitelji kao i zgone i doživljaje iz vlastita djetinjstva. Kao zanimljivost izdvaja se zbirka iz 1951. godine pod nazivom *Po sunčanim stazama* koja je objavljena pet godina prije Vitezove *Prepelice*, a upravo joj je on bio urednik. Naime, u toj zbirci autorica obuhvaća pjesme o

pionirima i izgradnji, ali i mnoštvo pjesama o pticama poput *Golubice i sove*, *Strine rode* i *Ševine pjesme*, a zanimljive su i pojave onomatopeja, razgovori ptičjih i životinjskih majki sa svojom djecom koji obiluju humorom i nonsensom te pokušajima igre riječima što pokazuje očito izbjegavanje didakticizma. U Vitezovoj su poeziji također česte ovakve nonsense dosjetke, a njegove životinjske uspavanke podsjećaju na Kolarićine razgovore životinja i ptica sa svojom mladunčadi. Crnković i Težak (2002) objašnjavaju kako je Kolarić – Kišur svojim djelima nagovještavala osuvremenjivanje dječje književnosti pronalazeći prave autentične dječje motive prepune humora, nježnosti i topline te su upravo oni mogli biti uzori Vitezovoj poeziji i stvaralaštvu.

Težak (1990) prema Majdenić (2011) sve njezine pjesme dijeli na dva tematska kruga, one s motivima iz prirode i one s motivima iz obiteljskog i školskog života djeteta. Bez obzira na tematski krug, sve njezine pjesme prepune su ljudske topline, plemenitosti i razumijevanja, a humor je dobronamjieran i samo ponekad u sebi sadrži dozu ironije prema odraslima. Kolarić-Kišur svoju je bliskost djetetu pokazala kroz uobičajene teme te su joj stoga pjesme i danas vrlo popularne u dječjem svijetu. Idrizović (1984) prema Majdenić (2011) autoricu karakterizira kao uvijek dosljednu poetizaciji i idealiziranju svijeta djetinjstva kao i dovođenju u vezu čednosti, idiličnosti i naivnosti dječjeg svijeta.

Bešlić (2017) u svom članku „*Svijet dječje književnosti u ostavštini Zlate Kolarić Kišur*“ govori o autoričinoj ostavštini koja je sačuvana u Zavičajnoj zbirci Possegana Gradske knjižnice i čitaonice Požege, a tamo je stigla 2007. godine u desetak kutija koje su sadržavale njezina autorska djela, osobne predmete, fotografije i članke vezane uz njezino stvaralaštvo i rukopise te o odluci da prezentiraju onaj dio ostavštine koji je povezan s dječjom književnošću. Zbirka je dostavljena u Požegu po želji same Zlate koja je oduvijek čeznula za povratkom u Požegu i to u Kanižličevu ulicu (Ulica autoričina djetinjstva) u Gradsku knjižnicu i čitaonicu grada Požege čime je dugogodišnja autoričina želja ostvarena.

Moja Zlatna dolina autoričino je najpoznatije djelo, ali ujedno i prozni prikaz njezina djetinjstva s početka 20. stoljeća u Požegi koja je još za vrijeme vladavine Rimljana prozvana Zlatnom dolinom odnosno *Valis aurea*. Upravo je po toj sintagmi Kolarić-Kišur i nazvala svoje djelo, a Crnković i Težak (2002) prema Majdenić (2011) smatraju kako je upravo ono plod njezine ljubavi prema zavičaju i lijepih, toplih sjećanja na djetinjstvo provedeno u njemu koje je autorica proživjela „punim plućima“ uz mnogo prijateljstava, ljepota zavičaja i druženja. Isto to djetinjstvo smjestila je „između Papuka, Krtitje, Pšunja i Babljih gora, tamo gdje su vrbe zacrtale tok Orhljave, pružila se prostrana dolina, prošarana zelenim pašnjacima i plodnim njivama“ (Kolarić-Kišur 2007: 11). Sama Zlatna dolina najbolje je opisana slijedećim citatom:

„ Nikad nisam čula toliko slavu odjednom, kao u mojoj Zlatnoj dolini. Niti užila miris bujnih bašča, koje se protezahu gotovo iza svake i najmanje kuće, pune lijepih kata, dragoljuba, kalopera, jasmína i jorgovana, bez kojih se ne može osjetiti puna ljepota ove doline.“ (Kolarić-Kišur 2007: 11)

Knjiga ima dva dijela, *Moja Zlatna dolina* i *Rastanak sa Zlatnom dolinom* koji je obilježen ozbiljnim, pa i tragičnim tonovima zbog ratnih zbivanja i gubitaka kao njegovih posljedica. U tome nas dijelu autorica upoznaje s neželjenim događajima koji su promijenili živote njezinih bliskih osoba, ali i donijeli korjenitu promjenu u njezin vlastiti život zbog čega svemu onome *sunčanom* i *lijepom* s početka djela nema više traga. Međutim završetak rata donosi promjenu na bolje obilježenu time da joj je se zaručnik iz rata vraća i da pripremaju svadbu (Kos-Lajtman 2011). Isto tako Hranjec (2004) prema Majdenić (2011) objašnjava kako autorica o svom djetinjstvu piše sa sedamdeset osam godina, odnosno s velike vremenske distance, zbog čega su kronološki poredane cjeline u dijelu obuzete nostalgijom, ispunjene slobodom te neopterećenom dječjom svakodnevicom.

3.1.3. Pavao Pavličić, *Mjesto u srcu*

Pavao Pavličić hrvatski je književnik, scenarist, književni znanstvenik i prevoditelj rođen 1946. u gradu uz Dunav, Vukovaru, te su upravo grad i rijeka njegovi amblematični pojmovi. Od 1997. godine redoviti je član HAZU-a, a 2015. godine dobio je nagradu „Vladimir Nazor“ za životno djelo. Književnu je karijeru započeo kao novelist objavivši nekoliko zbirki pripovijedaka poput *Dobrog duha Zagreba* i *Kako preživjeti mladost*. Napisao je dvadesetak romana kao i lirsko-memoarskih knjiga kojima je često tema njegov rodni grad Vukovar.

Hranjec (2006) Pavličića svrstava u književni naraštaj hrvatskih fantastičara ili borgesovaca koji se u Hrvatskoj pojavio sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, a karakterizira ga otklon od stvarne proze, žanrovski čvrsto određena i zanimljiva priča kao i želja da se sviđa. Pavličić to postiže krimićem kome je na početku kraj – zločin, a na kraju početak – počinitelj sa zagonetkom koja se, sloj po sloj, razgrće do rješenja koje je uvijek sretno, idealno i fantastično. Najpoznatija takva djela za djecu su mu *Trojica u Trnju* i *Zeleni tigar*, a karakterizira ih napeta fabula koja počiva na događaju sa malobrojnim i usputnim opisima koji su u funkciji događaja pa i sam Dunav koji je u *Zelenom tigru* iskorišten kako bi pojačao tajanstvenost. Kroz kasnije romane radi pomak s krimi – strukture razvijajući fantastičnu podlogu svojih romana, pa se tako roman *Mjesto u srcu* „ ne mora čitati kao fantastika jer je

isto toliko metaforično koliko i fantastično, ali ako metaforu shvatimo kao fantastiku jezika, onda i *Mjesto u srcu* čitamo kao fantastiku.“ (Zima prema Hranjec 2006: 231) Ovaj se roman, kao i većina Pavličićevih djela, zbiva u rodnom gradu te polazi od stvarne zbilje, dječjeg „ljubavnog trokuta“ kao i fabularne niti koja je u sferi fantastičnog pa se na kraju iznova vraća u stvarnu zbilju.

Još jedan roman čija je radnja smještena u rodni Vukovar je *Mjesto u srcu* koji tematizira Pavličićevo djetinjstvo s polovice dvadesetog stoljeća. Majdenić (2011) objašnjava kako je autor tematski vezan uz svoj rodni kraj uz koji ga vežu mirisi i boje djetinjstva te da su rijeka i grad njegovi zaštitni znaci. Roman sadrži misteriozne elemente te uz to donosi priču o ljubomori, prvim ljubavima i životnim vrijednostima, a zanimljivo je to da je ovaj roman u samo jednoj godini dobio dvije prestižne nagrade hrvatske dječje književnosti.

Mihanović-Salopek u Pavličić (2000) navodi kako ovaj roman spada u suvremenu dječju autobiografsku prozu o djetinjstvu u kome autor nanovo doživljava proteklo djetinjstvo zbog čega je knjiga prepuna umjetničkih opisa. Također navodi kako su s preciznim iznijansiranim detaljima opisani lokaliteti vukovarske luke, Dunava, predgrađa s vrtovima što se vidi u sljedećem citatu: „Bili bismo gladni poslije kupanja, pa smo zato navečer jeli sir i vrhnje s rajčicom i paprikom, ponekad čvaraka ako ih je bilo, ponekad ostatke od objeda. Pri tome smo kroz prozor gledali kako vrtovi dolje pomalo tamne, kako Dunav postaje modar i kako nebo nad njim postaje ljubičasto.... Po danu smo se igrali svuda: na Dunavu, oko Zgrade, u luci, na tavanima, gdje bi god bilo zgodno. Ali u predvečerje bismo se našli uvijek na istom mjestu: na ulici, tamo gdje su stajale prve kuće i gdje je počinjao i drvored.“ (Pavličić 2000: 94)

3.1.4. Tito Bilopavlović, *Paunaš*

Paunaš je zbirka Tite Bilopavlovića⁷ od 16 kraćih proznih tekstova objavljena 1978. godine, a već te iste godine dobiva i nagradu „Grigor Vitez“. Kos-Lajtman (2011) navodi da je zbog ove zbirke Bilopavlović stekao afirmaciju i relevantan položaj među najznačajnijim

⁷ Tito Bilopavlović cijenjeni je hrvatski književnik rođen 1940. godine u Novoj Gradiški gdje je završio i osnovnu školu. Srednju školu završio je u Novskoj, a Pravni fakultet u Zagrebu. Dugi niz godina radio je kao urednik u Školskoj knjizi te tamo uređivao i poznati časopis za djecu *Smib*. Svoju književnu karijeru započeo je 1959. godine i od onda objavljuje niz knjiga poezije i proze. Idrizović (1984) prema Majdenić (2011) njegovu prozu karakterizira kao lirski tananu s humorističnim pasažima i nostalgичnom gledanošću u prostor i vrijeme djetinjstva. Od djela za djecu najpoznatije su zbirka realističnih pripovijedaka *Paunaš* i zbirka poezije *Kutija za velike i male*.

hrvatskim dječjim pripovjedačima. Svi tekstovi u zbirci su zanimljivi, pažljivo ispričovijedani i stilski dotjerani te se zajedno odnose na kontekst jednog djetinjstva neimenovanog dječaka na gradskoj periferiji. Radnja djela započinje dječakovom selidbom na periferiju grada koja još uvijek ima odlike sela, a autor ju ovako opisuje: „Park u središtu, škola, dva mosta preko rječice, napuštena pivovara i stari hotel s drvenim trijemovima u dvorištu. Visoka zgrada s limenim paunom na vrhu. Jedan mali mlin drvenjak, bijel iznutra i izvana, kao iz bajke. Još dalje uz potok veliki motorni mlin s bezbrojnim malim prozorima, iza kojih su golemi bubnjevi žvakali i preživali žito, a žutim izlizanim žljebovima letjele su vreće. Još dalje sajmište s „kravljim kolačima“, opancima i mirisom pitome živine i konjske mokraće. Iznad svega vinogradi sa sitnim breskvama, zaključanim kućicama i jesenjom pjesmom beračica.“ (Bilopavlović 2010: 5) Zbirka nije u potpunosti autobiografsko djelo no oni koji su upoznati s biografskim činjenicama iz života autora mogu u gradu iz zbirke prepoznati Bilopavlovićev rodni grad, Novu Gradišku.

Vrijeme radnje djela smješteno je u razdoblje nakon Drugog svjetskog rata koje karakterizira veliko siromaštvo i neimaština zbog kojeg ni djeca nisu imala mnogo pa su često bila gladna i bosa. Glavni akter priče bio je iz dobrostojeće obitelji koji se s obitelji seli iz grada na periferiju i počinje družiti sa seoskom djecom. Od samog ga početka to čini drugačijim od druge djece pa on, pokušavajući se prilagoditi, upada u mnoge nevolje.

3.1.5. Zdenka Marković, *Prozori moga djetinjstva*

Prozori moga djetinjstva autobiografski je roman Zdenke Marković⁸ objavljen 1941. godine. Kroz ovu se knjigu autorica vraća u Požegu svog djetinjstva te lirski toplo i faktografski čisto uranja u grad svog djetinjstva u kojem je provela samo šest godina no i to je bilo dovoljno da u kasnijim godinama u njemu prepozna determinante koje su je oblikovale kao osobu. (Bešlić u Marković 2006) Na samom početku knjige autorica navodi kako ju je posvetila svojim djedovima i bakama koje osjeća svojim prethodnicima i zaslužnima za prenošenje duhovnih,

⁸ Zdenka Marković hrvatska je književnica i prevoditeljica rođena u Požegi 1884. godine. U Zagrebu je završila srednju školu i započela studiranje filozofije koje je nastavila u Fribourgu gdje je 1914. i doktorirala. Kao profesorica radila je na Učiteljskoj školi i na II. ženskoj gimnaziji u Zagrebu te je surađivala u mnogim našim književnim časopisima i dnevnicima. Napisala je pedesetak novela, feljtona, pjesama u prozi i crtica od kojih su neke realistične iz slavonskog seoskog života štampane u podlisku „Narodnih novina“. Autorica je preminula u Zagrebu 1974. godine.

moralnih, obiteljskih, običajnih, karakternih, fizičkih i drugih obilježja. (Kos-Lajtman 2011) Ova je autobiografija podijeljena na dva dijela, a samo prvi pod nazivom *Prozori mog djetinjstva*, može u potpunosti smatrati autobiografskim dok je drugi dio, *Moj bijeg iz grada*, zapravo niz putopisnih crtica. Navedene su crtice vremenski vezane uz dane autoričine odraslosti no u njima nisu konkretizirani vremensko-prostorni ili obiteljski odnosi kao ni neke druge zbiljske odrednice životne priče autorice.

Tekstovi prvog dijela „jedan za drugim čine kronološki niz jednog ranog požeškog djetinjstva, određen toplinom obiteljskog kruga, mudrim i zanimljivim osobama (osim roditelja te, osobito, baka i djedova, tu su i očevi prijatelji i susjedi, rođaci) neposrednošću i dubinom doživljavanja i promišljanja.“ (Kos-Lajtman 2011: 150) Kronotop djetinjstva autorici je od velike važnosti te mu ona pristupa kao svojevrsnoj svetinji zauzimajući pristup u kojem želi sačuvati što više sjećanja o svom požeškom djetinjstvu poput predmeta, osoba, mirisa i boja. Poseban značaj autorica daje bojama i mirisima te ih koristi kako poveznicu između dva vremenoprostora i dvije osobe – djevojčice i žene. Osim opisa povijesti autoričina života od četvrte do šeste godine u djelu se donose i opisi grada Požege s kraja 19. stoljeća s autentičnim lokalitetima i spomenicima kao i povijest ljudi koji su obilježili požeške dane autoričina života. „Požega je uopće u ono doba bio gradić udoban, prijatan, patrijarhalan, s intimnom nekom atmosferom i vrlo razvijenim društvenim životom. Gradić kulturni, sa svojim razmjerno vrlo širokim horizontom, svojom historijom i tradicijom, krsnim svojim listom i ostalim važnim poveljama i dokumentima, koji su potrebni za život gradova kao i za život ljudi.... Majstori su davali gradu kolorit, patriciji njegovu patinu, a jedni i drugi dali su općoj našoj kulturi svoj bogati danak u krvi i u duhu, dali su svoje: Kraljeviće, Thallere, Cirakije, Pejčiće, pa Babukiće, Jurkoviće, Tomiće, Paviće i dr.“ (Marković 2006: 43)

Obilježja regionalnosti također se vide i u mnogim autentičnim lokalitetima koji se u djelu spominju i kojima se postiže diskurzivna uvjerljivost dokumentarističkog pristupa poput Vučjaka na kojem se nalazi kuća djeda Sakača, trga svetog Sebastijana, ulice svetog Florijana i svetog Roka, križnog puta do Kalvarije, vijećnice, crkve te Gimnazije.

3.1.6. Anto Gardaš, *Duh u močvari*

Duh u močvari dječji je roman Ante Gardaša⁹ napisan 1989. godine, ispunjen intrigama, pustolovinama i dječjom snalažljivošću kao i opisima prekrasne zimske idile u Kopačkom ritu. Tijekom zimskih praznika Miron i Melita odlaze prijatelju Eukaliptusu koji se s roditeljima preselio u Kopački rit koji autor vrlo detaljno opisuje: „Kopački rit je omeđen s južne strane rijekom Dravom, sa istočne Dunavom u koji Drava utječe kod Aljmaša, a sa sjeverozapadne strane djelomično ga zatvara nasip i djelomično blago uzdignuto zemljište oko tikveških šuma. Kad dođe do velikih poplava, najčešće u proljeće, močvara se pretvara u veliko jezero, iz kojeg izviruju krošnje stabala, vrba, joha u hrastova, načičkane životom – divljim mačkama, kunama zlasticama, kunama bjelicama, tvorovima..... A kad se vode povuku u široka korita rijeka, močvara opet počne disati svojim dahom, živjeti svojim životom, punim, lijepim i nesuzdržanim.“ (Gardaš 2002: 21) Kada dođe zima mnogima životinjama egzistencija ovisi o ljudima pa su se tako djeca uključila u akciju sakupljanja hrane za životinje te saznaju da uz zimu i hladnoću, životinjama prijete i lovokradice koje ne prezaju ni za čim kako bi zaradile na mesu. Sakupljenu hranu čamcima odvoze po mnogobrojnim otocima u ritu poput Rudine, Kelešhatu, Pavlovoj Gredi, Akti, Crnoj gredi i drugima u čijim se nazivima također vidi još jedno regionalno obilježje. Naime radi se o jeziku, zbog neposredne blizine Mađarske nazivi mnogih otoka i mjesta napisani su dvojezično te neki stanovnici Kopačeva još uvijek govore mađarsko-hrvatskim što je najbikje vidljivo u slijedećoj rečenici: „To mnogo dobra jezik, zbiljam, jako, jako, jako lepa jezik. Ali teška za svaki Mađar. Ja ni ne pravo pišem ni ne pravo govorim lepa hrvatska reč, lepa jezik.“ (Gardaš 2002: 25)

Kroz svoju potragu za lovokradicama djeca se upoznaju s krajolikom rezervata čije je ljepote autor vrlo detaljno opisao i u njima predstavio mnoge lokalitete Kopačeva. Isto tako u svom romanu donosi jaku ekološku poruku te nastoji djecu naučiti važnosti poštivanja prirode s njezinim biljnim i životinjskim svijetom te probuditi ekološku svijest i suosjećanje u svakom malom čitatelju.

⁹ Anto Gardaš hrvatski je književnik rođen 1938. godine u Agićima kraj Dervente u Bosni i Hercegovini, no od malena živi u Slavoniji gdje završava i osnovnu školu u Velimirovcima. Hranjec (2004) prema Majdenić (2011) objašnjava kako je Gardaš svojim djelima uvelike obogatio hrvatsku dječju književnost oslanjajući se na animalni, fantastično-bajkoviti te stvaran, naročito ruralni svijet.

3.1.7. Ruška Stojanović – Nikolašević, *Anina druga mama*

Ruška Stojanović – Nikolašević hrvatska je spisateljica i haiku pjesnikinja rođena 1936. godine u Đakovu. Nakon 25 godina radnog staža odlazi u invalidsku mirovinu te se posvećuje pisanju za djecu. Svoju prvu zbirku haiku poezije izdaje 1997. godine pod nazivom *Brazde*, a od tada je napisala još 6 knjiga, 4 romana za djecu i mlade te mnoge pripovijetke i basne među kojima je i njezin autobiografski roman *Anina druga mama*. Njezine se priče za djecu mogu čuti na valovima Radio Zagreba ili pročitati u časopisima za djecu poput „Modre laste“, „Radosti“, „Smiba“, „Zvrka“, te „Cvitka“ koji izlazi u BiH. Članica je Hrvatskog haiku društva u Samoboru i Društva hrvatskih haiku pjesnika u Zagrebu, a trenutno živi u Rijeci gdje piše prozu i pjesme za djecu.

Anina druga mama prvi je autoričin roman za mlade koji je izašao 1999. godine. Vrijeme radnje odvija se neposredno prije i tijekom Drugog svjetskog rata u Đakovu koje je ujedno i autoričino rodno mjesto zbog čega Kos-Lajtman (2011) smatra kako roman ima jak autobiografski impuls. Radnja romana odvija se kroz niz poglavlja koja kronološki prate zgode i situacije jedne Đakovačke obitelji u kojoj je umrla majka. Ona se sad sastoji od oca, tri djevojčice (Božice koja je najstarija, mlađe Ane koja je ujedno i pripovjedačica te Marije koja je najmlađa) i brata Mirka koga još zovu i Merkija. Djeca žive sretno i dobro su zbrinuta zbog dobrog oca, požrtvovne bake te „prve“ i „druge“ mame koje su u vezi s ocem. Prva je mama zadivila Anu jer joj je posvećivala puno pažnje i kupila nove cipele no ona se, nakon jedne svađe s ocem, vratila u Ilok nakon čega opet započinje razdoblje u kome je obitelj prepuštena vlastitim odnosima i ulogama. Kasnije se otac, na nagovor djece, ženi drugom mamom tj. „starom frajлом“ Lucijom koja je obitelji bila nova majka i domaćica. Ova se mama jednako dobro uklopila kao i prošla te obitelj tada funkcionira skladno i u zajedništvu s ponekim trzavicama.

Važan kontekst mnogim ispričanim situacijama hrvatska je zbilja uoči rata u Đakovu i okolici, a Đakovo se kao mjesto radnje aplicira na samom početku knjige u kome se djeca opraštaju od Zdravka i govore mu kako bi bilo lijepo da ostane u Đakovu. Još konkretniji je opis ulice u kojoj je obitelj stanovala, a nalazila se u blizini željezničkog kolodvora: „Taj dio grada zvao se Čikaga. Ulice u Čikagi bile su blatnjave i nepopločene ili ponegdje samo malo. Kuće su bile male i niske, a ispred njih mnogo djece. Našu Kolodvorsku ulicu nisam mogla svrstati u Čikagu.“ (Stojanović – Nikolašević 1999:17) Prostorni kontekst kao i katoličanstvo najbolje su vidljivi u poglavlju *Veliki petak 1941. godina* u kome su opisani dani pred Uskrs i posjet Isusovu grobu u Đakovačkoj katedrali nakon kojeg su, u četiri sata poslijepodne, Nijemci

okupirali Đakovo. Za vrijeme trajanja rata Anina obitelj nije bila jasno opredijeljena za bilo koju stranu, otac je žalio okupirane europske narode, a djeca potajno pomažu Židovima i istovremeno se druže s njemačkim liječnikom koji je operirao Mariju. Po završetku rata više su zbunjeni nego sretni i imaju predosjećaj da dolazi drugačija stvarnost negoli je ona na koju su naviknuli. Roman je kronološki raspoređen i ima dvije rubne točke, a to su mamina smrt u Aninu djetinjstvu i prva ljubavna veza na kraju osnovne škole koja završava zadnjom rečenicom: „Trajalo je to pune tri školske godine, a onda više na adresu Ane Begović, Kolodvorska ulica – Čikaga, Đakovo nisu stizala pisma.“ (Stojanović – Nikolašević 1999:116)

3.1.8. Miro Gavran, *Kako smo lomili noge*

Kako smo lomili noge zabavan je i zanimljiv obiteljski i roman za mlade Mire Gavrana¹⁰ iz slavonskog života. Na samom početku romana upoznajmo dječaka Filipa koji je dobio zadatak napisati sastav o svom užem zavičaju za republičko natjecanje. Njegov rad počinje opisom rodnog sela, obitelji, srodnika i prijatelja, a kao cjelina je lijep i vjeran opis života u Slavoniji što najbolje potvrđuje slijedeći citat: „Moj uži zavičaj je Slavonija koja je jedan dio Hrvatske. Ima tu i šuma i polja i šljivika i puno malih potoka i svega. Moj još uži zavičaj je zapadna Slavonija u kojoj ima puno šuma, pa čak i planina.... Moj uži zavičaj u užem smislu riječi je moje selo Livadice u kome postoji oko dvije stotine kuća i puno više ljudi.“ (Gavran 1995: 7) Roman se sastoji od literarnih sastavaka na zadanu temu koji zaokružuju razdoblje od 1951. do 1992. godine u Slavoniji, odnosno Zagrebu, a predstavljaju dječачku interpretaciju vlastite obiteljske povijesti.

O ovom je djelu regionalnost najbolje vidljiva u opisima Slavonije, slavonskog sela, običaja i ljudi koji tamo žive, a autor ih smatra dobrim, poštenim i vrijednim. „U Slavoniji ima mnogo žitnih polja, ima mnogo njiva s kukuruzima i mnogo šljivika ima. Od šljiva se pravi rakija šljivovica koju mi svake godine pečemo u našoj pecari... U Slavoniji žive pitomi ljudi, koji su jako dobri.“ (Gavran 1995: 29) U prvom dijelu knjige dječak Filip opisuje razne događaje važne za svakog Slavonca poput svinjokolje, svinjske večere, pečenja rakije,

¹⁰Miro Gavran hrvatski je suvremeni književnik rođen 1961. godine u jednom slavonskom selu po imenu Gornja Trnava. Gavran je najizvođeniji hrvatski dramatičar u zadnjih 15 godina, a njegove su drame prevedene na više od 20 jezika i izvođene se i izvan Hrvatske. Jedan je od rijetkih živih pisaca u Europi koji imaju svoj festival. Neka od najpoznatijih djela su mu *Sretni dani*, *Kako je tata osvojio mamu*, *Zaboravljeni sin*, *Zaljubljen do ušiju*, *Kako smo lomili noge*, i dr. Autor kao profesionalni pisac živi i radi u Zagrebu.

okopavanja i branja kukuruza, perušala i sl. dok je drugi dio ispričan od strane dječaka Luke koji je ujedno i Filipov sin i koji je rođeni Zagrepčanin te nam on u svom radu opisuje mnoštvo regionalnih karakteristika Zagreba poput Mirogoja, Sljemena, Maksimira, Jaruna, Velesajma, Cvjetnog trga, Kamenitih vrata i dr. Treći, a ujedno i zadnji dio knjige opisuje Domovinski rat u Hrvatskoj i njegov utjecaj na obitelj koja se u tom trenutku nalazila na relaciji Zagreb – Livadice. Osim opisa brojnih događaja i važnih sitnica koje su obilježile članove obitelji, njihove ljubavi i privrženosti donosi se i priča o davnoj kletvi zbog koje već četiri generacije muškaraca doslovno lome noge.

3.1.9. Stjepan Tomaš, *Mali ratni dnevnik*

Stjepan Tomaš rođen je 1947. godine u Novoj Bukovici, a trenutno radi i živi u gradu Osijeku. Piše romane, drame, kratke priče pripovijetke i radio drame za djecu i odrasle, a književnim se radom općenito bavi od 1971. godine. Višestruko je nagrađivan za svoja djela, a najpoznatije nagrade su mu *Grigor Vitez* (1978) za najbolju dječju knjigu te *K. S. Gjalski* (2001) za knjigu pripovijedaka *Odnekud dolaze sanjari*.

Mali ratni dnevnik trilogija je zapisa osječke djevojčice Cvijete Zlatić u periodu od 1991. do 1993. godine, odnosno za vrijeme Domovinskog rata u Hrvatskoj. Prvi je dio trilogije izašao pod nazivom *Moj tata spava s anđelima* i u njemu djevojčica bilježi svoja razmišljanja i zapise s početka rata u Osijeku. Kao nadopuna djevojčicinih zapisa izlazi drugo izdanje pod nazivom *Sto pinkefeldskih dana* koje obuhvaća zapise iz vremena Cvijetina boravka u austrijskom utočištu, a nakon njega dolazi i treće izdanje pod nazivom *Mir, ali rat* u kome djevojčica piše o povratku u Osijek i prividno dogovorenom miru dok rat još traje. Sva su tri dijela 1993. godine izašla pod nazivom *Mali ratni dnevnik* i upravo su pod tim nazivom doživjeli nekoliko izdanja.

Cvijeta je desetogodišnja djevojčica koja živi u Osijeku za vrijeme Domovinskog rata. Već na samom početku romana možemo vidjeti elemente regionalnosti i preciziranje Osijeka kao mjesta radnje u opisima poput onoga odgode nastave od strane komandanta vojarne „Milan Stanivuković u Osijeku“, osječke škole „Ane Butorac“ te očeva radnog mjesta koje je u osječkoj Tvrđi koju iz Baranje stalno bombardiraju. Kao važan element regionalnosti također bih izdvojila i religioznu komponentu prostora Cvijetina djetinjstva koja se najbolje vidi u citatima poput: „Danas je opet pogođena katedrala. Iz Baranje, s lijeve strane Drave. – Imaju li oni vjere u svojim srcima? – pitala sam mamu. – Mi smo katolici, oni su pravoslavci, ali Bog nam je zajednički, pa zašto onda pucaju na Kuću Božju?“ (Tomaš, 1996: 44) Ratna se zbivanja

zahuktavaju i obitelj sve više vremena provodi u podrumu, a o novostima o stradavanju grada saznaju iz *Glasa Slavonije* i putem radija: „U toku dana smo saznali da je srušena nama najbliža samoposluga, restoran u Rokovoj, dvadesetak obiteljskih kuća u Gundulićevoj, ribarnica na početku Bakulićeve. Sve ove ulice dotiču se naše, Jahorinske.“ (Tomaš, 1996: 104) Nakon pada Vukovara roditelji odlučuju Cvijetu poslati u mali gradić Pinkafeld u Austiji da bi bila na sigurnom, a nakon povratka ona uočava kako je većina grada razrušena i napravljena mu je velika šteta. Sredinom mjeseca svibnja Cvijeta u dnevniku navodi kako u istočnu Slavoniju dolaze snage UNPROFOR – a s čim prestaju bombardiranja, ali protjerivanja i dalje ima što posebno ljuti njezinu majku. Tridesetog svibnja djeca ponovno kreću u školu, a sedmog lipnja Cvijeta završava svoj dnevnik rečenicom: „U Osijeku je već danima zaglušujuća tišina.“ (Tomaš 1996: 133)

3.2. Slavonska regionalna poezija

Kao jednog od predstavnika ovog modela istaknula bih Krunoslava Kutena¹¹ čija je poezija dugo godina bila zanemarena i gotovo zaboravljena u pregledima hrvatske dječje književnosti sve dok ga ranih sedamdesetih godina prošlog stoljeća nije otkrio Crnković i dao mu zasluženno mjesto u dječjoj književnosti te ga nazvao Vitezovim prethodnikom. „Dotadašnju dječju liriku obilježavalo je vrednovanje dječjega svijeta mjerilima odraslih s mnogo didaktičkih elemenata pri čemu se od djece zahtijevala poslušnost, marljivost i rad. Kuten, tomu nasuprot, nastoji prikazati autentični dječji svijet, poštuje dijete i njegov pogled na svijet, pjeva o svakodnevnim stvarima i nestašlucima, a ne preže ni od ozbiljnih tema kao što su smrt ili nepravda. Njegovi su stihovi, iako ritmički pravilni i jednostavni, ujedno leksički raznovrsni i bogati onomatopejom i igrama riječi te na izvoran način slijede nonsensne obrasce narodne poezije“ (Berta i Stipanović 2014: 323). Njegov je regionalizam vidljiv u mnogim njegovim pjesmama, a posebno u pjesmi *Mali ratar* u kojoj opisuje redosljed radnji, od sadnje do gibanice. „*Ponedjeljak kad svane/ Ja pripravljam plug i brane./ Utorak pak brže-bolje/ Izorem si ravno polje..../ U subotu stari mlinar/ Žito melje mi za dinar./ A na svetu nedjeljicu/ Mama peče gibanicu.*“ (Kuten 1988: 38).

¹¹ Krunoslav Kuten rođen je 1855. godine u Vrbovcu u skromnoj slavonskoj obitelji oca bačvara i majke domaćice. Bio je jedan od najpoznatijih dječjih pjesnika 19. stoljeća, a svoja je djela objavljivao u „Smilju“ pa ih kasnije objedinio u zbirci *Stari sat*.

Slavoniju kao regiju, sa svim njenim prirodnim i životinjskim bogatstvima, najviše je sačuvao Grigor Vitez¹² koji je o slavonskom zavičaju pisao na izuzetan način. „Proživjevši djetinjstvo u slavonskom selu, Vitez je ponio iz njega duboko u dušu urezane pejzažne slike i dobro zapamćene melodije. U tom ranom neposrednom dodiru s prirodom Vitez vidi svoje prvo i najveće vrelo inspiracije...Istinsko i zbiljsko prijateljavanje s livadama i poljima, i svim mogućim njegovim stanovnicima u djetinjstvu, dalo je njegovoj poeziji dimenziju uvjerljive doživljenost.“ (Zalar 1991: 51) Njegova je velika važnost u tome što je „stvaralački spojio tradiciju slavonske narodne pjesme i senzibilitet mladog čovjeka.“ (Majdenić 2013: 225) Također je donio i nova stilska načela te pogled prema djetetu kome je u potpunosti prilagodio svoj stih i govor gradeći svoje pjesme na sjećanjima na svoje slavonsko djetinjstvo. Odlike njegove poezije su zvukovnost povezana s iznimnom vizualnošću, slike opisane pomoću epiteta i usporedbi, personifikacija i onomatopeje kojima pokazuje bogatstvo života u prirodi, rima, sloboda i zaigranost te humor koji je postignut brzim ritmom i zvučnim efektima. Hranjec (2004) prema Majdenić (2013) kao još jedno važno obilježje navodi i nonsens, odnosno ludiranje u pjesmi te objašnjava kako je upravo ovo obilježje jedno od najvažnijih u suvremenoj dječjoj poeziji koje je sam Vitez začetnik. Opisi rodna kraja i njegovih običaja najbolje su vidljivi u stihovima pjesme *Prepelica*. „Kosci kose/ U otkose/ Mladu travu/ Za otavu./ Sa otkosa/ Blista rosa./ A iz trave/Poput hica/Prhnu ptica/Prepelica/Preplašena/Leti, hita/U jezero/Zrela žita.“ (Vitez 2003) Vitez je uvijek bio vjeran svom djetinjstvu i rodnom selu te je jednom prilikom izjavio kako je točno znao iznad kojih njiva ševa pjeva jutarnju pjesmu, u kojoj livadi je šumio hrast ili sa koje je livade izletjela ševa dok je trajala košnja što pokazuje koliko je neizbrisiv trag slavonsko selo ostavilo na njega i njegovo dječje stvaralaštvo.

3.3. Slavonska regionalna priča

Josipa Turudić u svom radu na temu *Pučki običaji i legende u Slavoniji* (2020) objedinila je neke najpoznatije slavonske priče i legende vezane uz neke određene osobe ili mjesta. Neke od zanimljivijih koje nam mogu poslužiti radi boljeg razumijevanja teme i u sklopu dječje književnosti su *Cernička legenda o Terezi i Ottu*, *Grad Kostroman*, *Zlatni jarmovi Marije Terezije* i *Crvena Marta*.

¹²Grigor Vitez rođen je 1911. godine u Kosovcu kraj Nove Gradiške te je za života uvijek ostao vezan uz rodno mjesto. U Pakracu je završio učiteljsku školu, a kao učitelj radio u Slavoniji i Bosni. Umro je 1966. godine te je pokopan na seoskom groblju u rodnom mjestu. U dječjoj je književnosti najpoznatiji po zbirkama pjesama *Prepelica*, *Sto vukova i druge pjesme za djecu*, *Kad bi drveće hodalo*, *Otvori prozor proljeću*, *Gdje priče rastu* i drugima (Vitez 2003).

Cernička legenda o Terezi i Ottu datira s početka dvadesetog stoljeća, a mjesto radnje je smješteno u Crnik pokraj Nove Gradiške. Ovo je legenda o ljubavi između Tereze Kurjaković i mladog carskog časnika Otta Krifkea iz Beča. Otto je iz Bosne premješten u hrvatski graničarski grad, Novu Gradišku, gdje jedno jutro šetajući parkom ugleda prelijepu djevojku kako ide u crkvu pa joj priđe i sazna kako je ona zapravo iz Cernika. Otto se u nju odmah zaljubio pa ju je već drugu nedjelju pitao da se za njega uda što je ona odbila s izlikom da ne može voljeti stranca. Bez obzira na sve poteškoće koje je bečki dvor imao u vezi sklapanja braka časnika iz višeg staleža i obične provincijalke Otto i Tereza se ipak uspiju vjenčati te nakon toga odlaze u Beč gdje nju obrazuje njegova tetka Hilda i ona postaje poznata kozmetičarka. U posljednjim danima Prvog svjetskog rata Beč više nije bio centar velike monarhije zbog čega se Tereza i Otto vraćaju u Cernik i sa sobom donose mali bečki šarm i stil života. Desetljećima kasnije Otto umire, a tri godine nakon njega i Tereza zbog čije su smrti novine izvijestile da je umrla cernička ljepotica koje se ni Beč nije postidilo. Zakopani su jedno pored drugog na groblju u Cerniku, a njihova je ljubav ubrzo postala Cerničkom legendom.

Pored Slavenskog Šamca u slavonskoj Posavini u blizini Babine Grede nalazi se srednjovjekovna utvrda Kostroman čiji je mit o podrijetlu povezan s ljubavlju mlade pastirice i vlastelina Kostromanovića. U zabačenom dijelu posavske ravnice, točnije na Viru kraj Save, živjeli su roditelji poljoprivrednici sa svoje dvoje djece, dječakom i djevojčicom. Kad je otac umro sin zauzima njegovo mjesto, a kćer je imala zadatak voditi stoku na pašu. Kad se jednog dana u hladu odlučila odmoriti od čuvanja stoke i zapjevati pastirske pjesme upoznala je vlastelina Kostromanovića koji je tuda prolazio i išao u lov. Mladić se u nju na prvi pogled zaljubio i pitao je da se uda za njega što ona nije shvatila ozbiljno i na to ništa nije odgovorila. Nakon nekoliko dana mladić opet dolazi u prošnju na što djevojka pristaje, kao i njezini majka i brat, ali pod uvjetom da ne napusti svoj lijepi zavičaj i svoju obitelj zbog čega mladić odluči sagraditi tvrđavu u njihovom malom mjestu. U toj su tvrđavi živjeli sretno i imali mnogo djece sve do pojave Turaka preko Save u prvoj polovici šesnaestog stoljeća. Oni su naime osvojili i srušili taj grad, a obitelj je boreći se za njega nestala, no ostala je legenda o obitelji Kostromanović, njihovu gradu Kostromanu i ljubavi koja ga je izgradila. Ovaj je mit najpoznatiji među stanovnicima područja od Šitara do Babine Grede.

Zlatni jarmovi Marije Terezije legenda je koja postoji u slavonskom selu Gundinci smještenom između Babine Grede i Velike Kopanice pored Vrpolja. Ona kaže da je carica u tom selu dala zakopati zlatne jarmove koji su joj pripadali dok je bježala pred Turcima. Jednog je dana naredila svojoj vojsci da je odvedu da vidi granicu slavonskog dijela od Tuskog carstva pri čemu je kočija u kojoj se vozila, kod sela Gundinaca, upala u blato i konji je više nisu mogli

vuči. Njezina je ophodnja ubrzo odlučila dovesti volove sa zlatnim jarmovima, koji su služili upravo u ovakvim prilikama, da ju izvuku iz blata no utom su ih napali Turci koji su saznali da se carica kreće uz granicu. Pošto su Turci pobjeđivali u toj bitci carica je krenula prema šumi Merolino kod Gundinca, a svojoj je ophodnji naredila da zakopaju zlatne jarmove u blato kako Turci ne bi mogli doći do njih. Kad je nakon dosta godina prošla turska prijetnja netko se sjetio iskopati jarmove no nije imao hrabrosti, a kasnije je na tom mjestu sagrađeno Vrpoljačko groblje pa zlatni jarmovi Marije Terezije ni danas nisu pronađeni.

Crvena Marta priča je o vlastelinki Marti iz jednog malog baranjskog sela koja je bila jako lijepa i imala dugu crvenu kosu, no isto toliko i zlobna te je ljudima naplaćivala prijelaz preko Dunava. One koji nisu imali jedan novčić da plate prijelaz tjerala je da rade u njezinim vinogradima i pritom ih mučila. Priča o njezinoj okrutnosti stigla je čak do Budima pa je kralj Matija Korvin došao u Baranju preodjeven u siromaha vidjeti jesu li te priče istinite. Po dolasku na dunavsku skelu rekao je Marti da osobno pozna kralja Korvina te da će joj on platiti njegov prelazak preko Dunava što mu ona nije povjerovala te ga je zaposlila u svom vinogradu. Vidjevši tamo strahote s kojim su se suočavali siromasi, a radila im ih je vlastelinka Marta, kralj se vraća u Budim i šalje joj pismo u kojem joj nagoviješta veliku kaznu. Saznavši to, ona obuče bijelu haljinu, zauzda bijelog konja, uze sve zlatnike i bijelu kočiju te se tako niz liticu spusti u Dunav. Legenda kaže kako se i danas, kad sunce obasja Dunav, može vidjeti odsjaj njezinih zlatnika koje nikad nisu pronašli. Mjesto gdje joj je Dunav izbacio tijelo nazvano je Zmajevac, a njegovi stanovnici su još godinama poslije njezine smrti mogli vidjeti crvenokosu ženu kako lebdi nad njihovim mjestom i pazi na svoje vinograde koji su tek nakon njezine smrti počeli roditi.

Kao što je već navedeno, zanimljivo djelo sa zavičajnog motrišta je definitivno *Putovanje patuljka Zvončića* Željke Horvat-Vukelja u kome patuljak obilazi razne dijelove Hrvatske pa tako na leđima rode Žabomlata dolazi u Slavoniju. „Najprije ćemo u Slavonki Brod, pa u Vinkovce i Vukovar, otale u Osijek...Čekajte, ne smijemo zaboraviti Županju. Kirvaj u Županji! ... I zato odmah nakon Broda idemo u Bošnjake kod Županje jer taki kirvaj ne mo 'š vidit svaki dan! (Horvat-Vukelja 1997: 46) Još su se istog dana glavni junaci našli na kirvaju koji su zapamtili po svirci tamburice, pjesmi, plesu, podcikivanju, djevojkama i mladićima u narodnim nošnjama, smijehu, mirisnom dimu uz ražanj, štandovima sa šarenim ukrasima i stolovima prepunim raznih vrsta kolača. Dalje nastavljaju prema Vinkovcima, Vukovaru i Osijeku u kojem se Zvončić prvi put okupao u rijeci, a potom zaključio da je cijeli Osijek na Dravskoj plaži. Nakon Osijeka nadlijeću slavonsku ravnice prepunu pšenice i kukuruza, a lastavica objašnjava kako se ona još naziva i žitnicom Hrvatske pa zatim odlaze

prema Đakovu gdje na zvoniku poznate đakovačke katedrale čekaju prolazak oluje. Zatim svoje putovanje nastavljaju prema Koprivnici.

3.4. Slavonska regionalna slikovnica

Poznato je da su slikovnice prve djetetove knjige s kojima dolazi u doticaj najčešće već kroz prvu godinu života. Kao spoj likovne i jezične umjetnosti slikovnica je našla svoje mjesto i među regionalnim temama iako ponajviše u sklopu muzeja i gradskih knjižnica. Crnković i Težak (2002) slikovnicu dijele na umjetničku i poučnu ako se radi o doživljaju i namjeni, a tematski kratku i vrlo raznoliku vrstu. Za pisanje ovog rada fokusirat ćemo se na poučne slikovnice koje djecu upoznaju s okolinom, biljnim i životinjskim svijetom te različitim ljudskim djelatnostima. Odabrane slikovnice regionalne su, poučne i najčešće tematiziraju slavonske gradove poput Lipika, Đakova, Slavenskog Broda, Požege i Vinkovaca, ali i Slavoniju općenito. To su: *Medvjedići i ždrijebe iz Lipika*, *Ždrijebe iz Đakova*, *Kako su vilenjaci postali paprenjaci*, *Muzej, što je to?* i *Grad Vinkovci u očima djece*.

Medvjedići i ždrijebe iz Lipika slikovnica je Željka Zime koju su ilustrirali Tomislav Franin, Robert Zoran Graffius i Snježana Luzar – Drnić o gradu Lipiku, njegovoj povijesti i znamenitostima od kojih je najpoznatija ergela konja lipicanaca. Na početku slikovnice upoznajemo medvjediće Gorana i Goranku iz Gorskog kotara koji sa svojom mamom Gorom upoznaju Hrvatsku i dolaze na lipičku ergelu. Na njoj ih dočeka ždrijebac Brzi koji ih upoznaje s drugim životinjama na ergeli te s poviješću ergele i grada Lipika. Tako oni saznaju da se ergela nalazi u Slavoniji, nizinskom prostoru Panonske zavale omeđenim rijekama Dunavom, Dravom i Savom koja je ujedno i najpovoljnije područje za poljoprivrednu proizvodnju, uzgoj žitarica, vinogradarstvo i stočarstvo. Mama Gaeta uči ih o lipičkoj ergeli koja je nastala 1843. godine na imanju Izidorovac, a tokom Domovinskog rata jako je nastradala pa za lipicance još kažu da su i živi spomenik Domovinskog rata. Naime, ergela je za vrijeme rata spaljena, velik dio konja je stradao granatiranjem, a preživjeli su prevezeni u Republiku Srbiju te se oni i njihovi potomci vraćaju u svoje matične staje tek 2007. godine. Kroz razgovor medvjedići saznaju i o ostalim znamenitostima Grada Lipika poput vode pod nazivom Studenac, Kursalona u kome se nalazio prvi kasino s ruletom u kontinentalnoj Hrvatskoj, poznatom lječilištu koje je prijelazom s 19. na 20. stoljeće moglo stati uz bok Karlovym Varyma, toplicama, te lipičkom perivoju koji je od 1965. godine zaštićen kao spomenik parkovne arhitekture. Šećući perivojem medvjedići susreću lipicansku kočiju koja prolazi pored prelijepog staklenog spomenika

posvećenog nepoznatom lipicancu koji je napravljen od lipičkog stakla koje opskrbljuje vozila poput Bentleya, Lamnorghinija, Ferrarija i Alfa Romea, a Apple trgovine po cijelom svijetu krasi staklene stepenice od stakla izrađenog u Lipik Glasu. Nakon upoznavanja gotovo svih znamenitosti i regionalnih obilježja grada Lipika medvjedići se opraštaju s Brzim i odlaze dalje upoznavati druge krajeve Hrvatske.

Željko Zima napisao je još jednu vrlo zanimljivu i poučnu slikovnicu koja tematizira slavonski grad, a radi se o *Ždrijebetu iz Đakova*. Slikovnicu su ilustrirali Tomislav Franin i Snježana Luzar – Drnić, a potporu pri realizaciji pružili su gradonačelnik Grada Đakova kao i sam grad. Na početku ove priče upoznajemo konjiće lipicance Tulipana i Slavoniju koji živi na Đakovačkoj ergeli čija povijest uzgoja ove vrste konja seže u davnu 1506. godinu. Za vrijeme igre mališani začuju zvono i zaključuje da je došlo iz smjera Katedrale svetog Petra u gradu izgrađene od strane biskupa Josipa Juraja Strossmayera u drugoj polovici 19. stoljeća, a papa Ivan XXIII naziva ju „najljepšom crkvom između Venecije i Carigrada“. U gradu za nekoliko dana počinju i Đakovački vezovi, tradicionalna međunarodna smotra folklora koja se svake godine održava krajem lipnja, važna je turistička atrakcija kao i važan događaj koji se čuva i promiče narodna tradicija. „Đakovački vezovi jako su stari... Još od davne 1967. godine, ovdje, u srcu Slavonije, okuplja se mnogo ljudi iz Slavonije i Baranje, iz cijele Hrvatske i Europe. Tu su konjanici i ponosni Šokci u svatovskim zapregama, umjetnici koji sviraju i pjevaju u katedrali... (Zima 2012) Igru prekida posjet djece kojima radnik ergele objašnjava njezin značaj za grad i Hrvatsku te otkriva jednu zanimljivu činjenicu, a to je da njihovi lipicanci nose titule europskih šampiona u vožnji četveroprega zbog čega ih je posjetila i engleska kraljica s cijelom kraljevskom obitelji, a fotografija tog događaja čuva se u arhivi ergele. Još jedan važan posjet bio je i onaj pape Ivana Pavla II. 2003. godine zbog kojeg je središnja gradska ulica dobila upravo njegovo ime. Zanimljivi su stanovnici ergele, osim konja, i psi pasmine hrvatski ovčar koji potječu od pasa koje su Hrvati doveli sa sobom naseljavajući ove krajeve, oni se najviše uzgajaju u Slavoniji, a prvi put se spominju u Đakovu 1347. godine.

O najvećem slavonskom gradu, gradu Osijeku, možemo štošta saznati iz slikovnice *Hrvatska za djecu* autorice Maje Perišin i ilustratora Saše Gubijana. Osim mnogobrojnih opisa hrvatske povijesti i kulture donose i opis grada Osijeka koji smještaju u „žitnicu Hrvatske“, odnosno Slavoniju, navodeći da je upravo on najveći grad ove regije, a četvrti najveći u Hrvatskoj. Kao najljepši dio grada ističu Tvrđu koja je ostatak utvrde iz razdoblja Austro – Ugarske Monarhije, ali i prekrasne građevine i crkve te Arheološki muzej i Muzej Slavonije u kome se može naći i puno zanimljivih stvari za djecu. Zanimljivom smatraju i poznatu crkvu svetog Petra i Pavla te rijeku Dravu na kojoj se Osječani preko ljeta kupaju.

Grad Vinkovci u očima djece slikovnica je grada Vinkovaca koju su napravili mališani Dječjeg vrtića Vladimir Nazor za dan grada Vinkovaca i kao poklon vinkovačkom gradonačelniku. Djeca su se jako trudila i marljivo radila kako bi, uz pomoć svojih teta, izradili slikovnicu koja predstavlja grad gledan njihovim očima. Ova je slikovnica jedan jako zanimljiv rad jer sadrži motive grada i to onako kako ga vide djeca, pa se u slikovnici mogu naći motivi ulica, zgrada, crkve i parkova. Ova je slikovnica zbir dječjih likovnih radova bez teksta.

Slavonski Brod ima svoju slikovnicu *Kako su paprenjaci postali vilenjaci* koja je nastala kao dio gastro – edukacijskog projekta turističke promocije Slavenskog Broda, a napisala ju je Jasenka Veselski. Svrha slikovnice promocija je broskog paprenjaka, tradicionalnog kolača koji su domaćice u Slavonskom Brodu od davnina spremale. Slikovnica je nastala u duhu i vremenu božićnih blagdana, a osim promocije kolača promovira i grad sa njegovim znamenitostima poput Tvrđe. Na početku slikovnice upoznajemo Paprenka i njegovu prijateljicu Papricu, oni su vilenjaci koji su nastali iz paprenjaka te izlaskom iz kutije kolača najradije leže u travi i promatraju grad i prolaznike. Tako jednog dana vide grupu djece koja ide prema Tvrđavi pa se odluče krenuti za njima. Oni znaju mnogo priča o prošlosti grada i rado ih se prisjećaju, pa se tako prisjete i dana kad je brodska Tvrđava građena prije tri stotine godina i svih tih ljudi i konjskih zaprega koji su dovozili zemlju i drvo kao i vojske i topova unutra. Na tim istim topovima se odmaraju i promatraju kapelu svete Ane nakon čega se odluče malo odmoriti pa oboje zaspu u travi između grmlja. Ovu su slikovnicu ilustrirali učenici četvrtih razreda slavonskobrodskih osnovnih škola.

U svojoj knjizi *Izlet u muzej na mala vrata* (2014) Zalar, Balić Šimrak i Rupčić govore o muzejskim slikovnicama koje su se u Hrvatskoj pojavile krajem devedesetih godina prošlog stoljeća, a od 2000 – ih su sve zastupljenije. Navode kako muzeji odabiru baš slikovnicu jer najmlađim posjetiteljima žele poslati poruke vezane uz muzejske sadržaje „na njima prihvatljiv i razumljiv te zabavan način, tako da odgovaraju osjećajnosti i iskustvu djece, njihovom znanju i vladanju jezikom.“(Zalar, Balić Šimrak i Rupčić 2014: 2)

Primjer jedne takve slikovnice je *Muzej, što je to?* koja je izdana u sklopu Gradskog muzeja Požega, a autorica i ilustratorica je Maja Gjajić koja je tada bila učenica osnovne škole. Kroz ovu slikovnicu mala autorica opisuje posjet muzeju sebe i svog razreda, radi se o Gradskom muzeju Požega čija je crno bijela zgrada drugačija od svih ostalih u gradu. Po dolasku ih dočekaju kustosi koji im govore mnoge zanimljive stvari o muzeju poput toga da datira iz 1924. godine kada ga je osnovao Julije Kempf, da se u njemu nalaze ostaci mamuta i keramičke posude koje su dokaz da je Požega među najstarijim naseljima u Slavoniji, da carica Marija Terezija 1745. godine obnavlja požešku županiju, a 1765. daje Požegi status slobodnog

kraljevskog grada, da Požegu krase crkve Duha svetoga, svetog Lovre i svete Terezije te da sve to skupa Požegu čini jedinstvenim gradskim središtem u Hrvatskoj. Uz ove važne znamenitosti djeca, prolazeći muzejom iz sobe u sobu, saznaju i o važnim ljudima iz Požege poput književnika Miroslava Kraljevića i Zdenke Marković, operne pjevačice Milke Trnine te poznatog istraživača Dragutina Lermana. Na etnološkom odjelu upoznaju sobu požeške seoske kuće koja sadrži tkalački stan i narodnu nošnju izvezenu požeškim vezom, a potom sobu sjećanja na Domovinski rat gdje saznaju o ratnim razaranjima. Time završava njihov posjet pa iz muzeja izlaze na Trg Svetog Trojstva koji je, po riječima autorice, i sam jedan veliki predivni muzej.

4. ZAKLJUČAK

Kroz čitanje mnogih odabranih tekstova hrvatske dječje književnosti uočene su regionalne specifičnosti pristupa ovoj književnoj pojavi koje imaju veliku žanrovsku raznolikost pa se tako vide u prozi, poeziji, priči i slikovnici kao i drugim vrstama koje su u ovom radu izostavljene. Nakon opisa i predstavljanja regionalnih poetskih modela uočeno je kako mnoga regionalna djela imaju jaku autobiografsku osnovu, a razlog tome je što se autori, kako bi se približili djetetu, najčešće i sami vraćaju u prostor i mjesto svog djetinjstva te na taj način oživljuju svoj zavičaj. Specifičnosti regionalne proze su najčešće obrada urbanih i ruralnih prostora autorova regionalnog identiteta kao i propitivanje odnosa prema zavičaju, ljudima, povijesti i kulturi što se moglo uočiti u djelima poput *Krkom uzvodno*, *Snijeg u Splitu*, *Opanci dida Vidurine*, *Pastrva*, *Istaskim pričama*, *Mukiju*, *Zagrebačkoj priči* i *Ulici predaka*. Regionalnu poeziju karakterizira jezik koji je često dijalektalan sa zvukovima i slikama određenih regija, a priče promiču, grade i propituju regionalnost na mnoge intrigantne načine. (Vrcić-Mataija i Troha 2019) Regionalne slikovnice pak, kao medije dvostruke umjetnosti, kroz svoje sadržaje čuvaju povijesnu i prirodnu baštinu Lijepe naše.

Temeljnom analizom slavonskog poetskog modela utvrđeno je kako se Slavonija, kao regija, sa svojim selima i gradovima opisuje u mnogim djelima u prošlosti, ali i danas. Neke od najljepših opisa Osijeka, Požege, Vukovara, Đakova, Nove Gradiške i Kopačkog rita donijeli su Jagoda Truhelka, Zlata Kolarić-Kišur, Pavao Pavličić, Zdenka Marković, Ruška Stojanović-Nikolašević i Tito Bilopavlović. Dušu toga kraja i opise običaja, kulture i ljepota također donose i pjesnici Krunoslav Kuten i Grigor Vitez, a slavonska regionalna priča obuhvaća legende o mnogim slavonskim mjestima. U novije vrijeme poseban je značaj dan i regionalnim slikovnicama koje najčešće izlaze u sklopovima muzeja ili gradskih knjižnica. U ovom su radu analizirane one o Lipiku, Đakovu, Slavonskom Brodu, Požegi i Vinkovcima koje u svom sadržaju male čitatelje upoznaju s kulturom i običajima slavonskih ljudi nekada kao i sada, ali i sa tradicionalnim kolačima poput slavonskog paprenjaka.

Na samom kraju možemo zaključiti kako je regionalnost u hrvatskoj dječjoj književnosti vidljiva u svim žanrovima, a uzrok tome možemo naći u raznolikosti prostora. Isto vrijedi i za slavonsku dječju književnost koja uz opise zavičaja donosi i opise slavonske povijesti, običaja i gastronomije.

5. LITERATURA

1. Begić, Vanesa. 2012. *Suvremena književnost za djecu u Istri*. Pula: vlastita naklada.
2. Berta, Nikolina, Stepanić, Lucija. 2014. 'Krunoslav Kuten – zaboravljeni i izmijenjeni radovi', *Libri et liberi*, 3(2), str. 321-325.
3. Bešlić, Jasenka. 2017. *Svijet dječje književnosti u ostavštini Zlate Kolarić-Kišur*. Požega: Gradska knjižnica u Požegi.
4. Brešić, Vinko. 2004. *Slavonska književnost i novi regionalizam*. Osijek: Ogranak Matice hrvatske u Osijeku.
5. Crnković, Milan, Težak, Dubravka. 2002. *Povijest hrvatske dječje književnosti od početka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
6. Čunović, Karmen. 2015. *Regionalizam u književnosti hrvatskog realizma*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
7. Diklić, Zvonimir, Težak, Dubravka, Zalar, Ivo. 1996. *Primjeri iz dječje književnosti*. Zagreb: DiVič.
8. Halačev, Slavenka. 2013. *Zavičajni priručnici za učenike – put od zavičajnih do nacionalnih vrijednosti*. U: 3. okrugli stol o zavičajnosti u knjigama za djecu i mlade: Baština Splitsko-dalmatinske županije u knjigama za djecu i mlade. Ur. Grozdana Ribičić i Vesna Mihanović. 19-22. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića.
9. Hranjec, Stjepan. 2009. *Ogledi dječjoj književnosti*. Zagreb: Alfa.
10. Hranjec, Stjepan. 2006. *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Hranjec, Stjepan i Kos-Lajtman, Andrijana. 2008. *Zavičajno-etnomentalistna funkcija interferencije hrvatske usmene i dječje književnosti – prilog strategiji očuvanja identiteta hrvatskog jezika u osnovnoškolskim čitankama*. U: Konferencijski zbornik Drugog specijaliziranog znanstvenog skupa: Rano učenje hrvatskoga jezika 2. Ur. Dunja Pavličević-Franić i Ante Bežen. 61-78. Zagreb: Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
12. Ivon, Katarina. 2015. "Zlatni danci Jagode Truhelke – primjer kroatocentričnoga kulturnoga imaginarija". *Libri&Liberi* 4, 1: 11.
13. Ivon, Katarina, Vrcić-Mataija, Sanja. 2019. *Regionalni poetski modeli i suvremeni kanon hrvatske dječje književnosti*. Sveučilište u Zadru.
14. Ivon, Katarina. 2016. *Prostori djetinjstva ili djetinjstvo prostora*. Sveučilište u Zadru.
15. Jurdana, Vjekoslava. 2020. *Djetinjstvo, igra i zavičaj kao motivi čakavske poezije Drage Gervaisa*. Pula. Sveučilište u Puli.

16. Kos-Lajtman, Andrijana. 2011. *Autobiografski diskurs djetinjstva*. Zagreb: Ljevak.
17. Majdenić, Valentina. 2013. *Regionalni tekst dječje književnosti*. Zagreb: Ljevak.
18. Leksikografski zavod Miroslava Krležje. 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
19. Marušić, Matko. 2012. "Tri zamke splitske zavičajnosti". Zavičajnost u knjigama za djecu i mlade. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića: 12–15.
20. Mataija, Ivica. "Književnost Like". URL: <http://lektire.skole.hr/knjige/knjizevnost-hrvatskihregija/knjizevnost> (8.3.2021.)
21. Sablić Tomić, Helena; Rem, Goran. 2003. *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska.
22. Šutalo, Ivana. 2017. „Istarske priče“ Vladimira Nazora. Zadar: Sveučilište u Zadru.
23. Težak, Dubravka. 2008. *Portreti i eseji o dječjim piscima*. Zagreb: Tipex.
24. Turudić, Josipa. 2021. *Pučki običaji i legende u Slavoniji*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile
25. Vrcić-Mataija, Sanja. 2006. *Lika u proznim djelima hrvatske dječje književnosti*. Zavičajnost, globalizacija i škola. Gospić: Visoka učiteljska škola: 419–440.
26. Vrcić-Mataija, Sanja, Troha, Jasminka. 2016. *Zavičajnost u hrvatskoj dječjoj književnosti*. Sveučilište u Zadru.
27. Vrcić-Mataija, Sanja i Ivon, Katarina. 2016. *Space imagery in the novel Muki by Tihomir Horvat*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
28. Zalar, Diana, Balić Šimrak, Antonija, Rupčić Stjepko. 2014. *Izlet u muzej na mala vrata prema teoriji slikovnice*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

6. BIBLIOGRAFIJA

1. Bilopavlović, Tito. 2010. *Paunaš*. Zagreb: Alfa.
2. Budak, Mile. 1996. *Opanci dida Vidurine*. Zagreb: HENA COM.
3. Dovjak-Matković, Blanka. 2013. *Zagrebačka priča*. Zagreb: Znanje
4. Gardaš, Anto. 2002. *Duh u močvari*. Zagreb: Alfa.
5. Gavran, Miro. 1995. *Kako smo lomili noge*. Koprivnica: Lora.
6. Gjajić, Maja. 2010. *Muzej što je to?*. Požega: Gradski muzej Požega.
7. Horvat, Tihomir. 1994. *Muki*. Zagreb: Znanje.
8. Horvat-Vukelja, Željka. 1997. *Putovanje patuljka Zvončića*. Zagreb: Mozaik knjiga.
9. Horvatić, Dubravko. 2001. *Grički top i druge legende*. Zagreb: Biblioteka Šegrt Hlapić.
10. Iveljić, Nada. 1994. *Šestinski kišobran*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
11. Kuten, Krunoslav i drugi 1988. *Stari sat*. Zagreb : Mladost.
12. Kolarić-Kišur, Zlata 2007. *Moja Zlatna dolina*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Marković, Zdenka. 2004. *Prozori moga djetinjstva*. Požega: Biblioteka baština.
14. Marušić, Matko 2002. *Snijeg u Splitu*. Zagreb: Školska knjiga.
15. Pavličić, Pavao. 2000. *Mjesto u srcu*. Zagreb: Mozaik knjiga.
16. Perišin, Maja i Gubijan, Saša. 2014. *Hrvatska za djecu*. Zagreb: Turistička naklada d.o.o.
17. Pulić, Nikola 2000. *Krkom uzvodno*. Zagreb: Slovo.
18. Stojanović – Nikolašević, Ruška. 1999. *Anina druga mama*. Đakovo: Matica hrvatska Đakovo.
19. Šesto, Silvija i Živko, Andreja. 2019. *O devama i velikom srcu Đurđevca*. Đurđevac: Gradska knjižnica Đurđevac.
20. Škrinjarić, Sunčana. 2008. *Ulica predaka i druga proza*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Tomaš, Stjepan. 1996. *Mali ratni dnevnik*. Zagreb: Alfa.
22. Truhelka, Jagoda. 1997. *Zlatni danci*. Zagreb: Znanje.
23. Ujević, Bože i Perdić-Lukačević- Zoran. 2003. *Moj Split*. Zagreb: Školska knjiga.
24. Vitez, Grigor. 2003. *Otvori prozor proljeću*. Zagreb: ABC naklada.
25. Zima, Željko, Franin, Tomislav, Luzar-Drnić, Snježana. 2012. *Ždrijebe iz Đakova*. Zagreb: Croatia film d.o.o.
26. Zima, Željko, Franin, Tomislav, Graffius, Robert Zoran, Luzar-Drnić, Snježana. 2017. *Medvjedići i ždrijebe iz Lipika*. Zagreb: Croatia film d.o.o.

7. ŽIVOTOPIS

OSOBNI PODACI

IME I PREZIME: Klaudija Risek

ADRESA: Jamarica, Ulica Đuke Čaića 37, 44321 Banova Jaruga

MOBITEL: 0923398301

E-MAIL: klaudijarisek@gmail.com

DRŽAVLJANSTVO: hrvatsko

DATUM ROĐENJA: 14.08.1996.

SPOL: žensko

ŽELJENO ZANIMANJE: odgojiteljica predškolske djece

RADNO ISKUSTVO

DATUMI: od 18.9.2018. do 19.9.2019.

POLOŽAJ: pripravnica

POSLODAVAC: Dječji vrtić Klokan Zadar

ADRESA: Admirala Jakova Šubića De Cezanea 33, 23000 Zadar

DATUMI: od 5.3.2020. do sad

POLOŽAJ: odgojiteljica predškolske djece

POSLODAVAC: Dječji vrtić Kutina

ADRESA: Augusta Cesarca 4a, 44320 Kutina

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

DATUMI: od 2011. do 2015. godine

INSTITUCIJA: Srednja škola Tina Ujevića Kutina

SMJER: opća gimnazija

DATUMI: od 2015. do 2018. godine

INSTITUCIJA: Sveučilište u Zadru

STUDIJ: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

DODIJELJENA KVALIFIKACIJA: sveučilišna prvostupnica (baccalaurea) ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (*univ. bac. praesc. educ.*)

VJEŠTINE I SPOSOBNOSTI

GOVORNI JEZIK: hrvatski

OSTAI JEZICI: engleski

RAČUNALNE VJEŠTINE: vješto baratanje Office alatima:

Microsoft Word

Microsoft Excell

Microsoft PowerPoint

DRUŠTVENE VJEŠTINE I KOMPETENCIJE: sklonost timskom radu, dobre komunikacijske vještine

VOZAČKA DOZVOLA: B kategorije